

ORZECZENIE

Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, ustalające warunki pracy i płacy robotników rolnych na rok służbowy 1931/32, na obszarze województw: warszawskiego, lubelskiego, kieleckiego, łódzkiego, białostockiego — z wyjątkiem powiatu olkuskiego i miechowskiego, — poznańskiego i pomorskiego.

Na podstawie ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. w przedmiocie uprawnień Ministra Pracy i Opieki Społecznej do powoływania Nadzwyczajnych Komisji Rozjemczych do załatwiania zatargów pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. U. R. P. Nr. 71, poz. 686), oraz rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 16 grudnia 1930 r. („Monitor Polski” z 22 grudnia 1930 r. Nr. 294, poz. 414), Nadzwyczajna Komisja Rozjemcza w składzie: Przewodniczącego Jana Gnońskiego, Okręgowego Inspektora Pracy, jako przedstawiciela Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, Rady Michała Banaszewicza, jako przedstawiciela Ministerstwa Rolnictwa i Siedlęctwa, Sędzię Apelacyjnego, Jana Maciejewskiego, jako przedstawiciela Ministerstwa Sprawiedliwości — na posiedzeniu odbytem w dniu 29 grudnia 1930 roku w Warszawie w sprawie warunków pracy i płacy robotników rolnych w województwach: warszawskim, lubelskim, kieleckim, łódzkim, białostockim, z wyjątkiem powiatu olkuskiego i miechowskiego, poznańskim i pomorskim — po wysłuchaniu opinii przedstawicieli pracodawców i pracowników rolnych, oraz zważywszy:

- 1) że obecna wyjątkowo ciężka sytuacja rolnictwa, pozostając w związku z ogólnoswiatowym przesileniem rolniczym, nosi cechy nie czasowego obniżenia koniunktury, lecz istotnego kryzysu;
- 2) że podstawą utrzymania rodziny robotniczej wiejskiej są wydawane naturalnie;
- 3) że ustalona na rok służbowy 1929/30, przy przejściu z uprzednio stosowanego miernika zbożowego na walutę obiegową i przyjęta na rok 1930/31 wysokość płac gotówkowych robotników rolnych dostosowana była do wysokiej koniunktury rolniczej;
- 4) że utrzymanie na czas istniejącego kryzysu stawek płacy gotówkowej z powyższych lat służbowych godziłoby w istnienie warsztatów pracy i musiałoby spowodować większe redukcje sił robotniczych, a przez to wzmóc bezrobocie

o r z e k i a:

Część I. Województwa: warszawskie, łódzkie, kieleckie, lubelskie i białostockie.

DZIAŁ I. ORDYNARJUSZE.

Zasady ogólne.

§ 1. Orzeczenie niniejsze dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony pracowników z normalną zdolnością do pracy: fernali, luzaków, stróżów, pastuchów, polowych, karbowych, włodarzy i gumiennych.

U w a g a I. Karbowi, włodarze i gumienni otrzymują żyto w wysokości co najmniej 1 kwintal więcej, od fernali (§ 15 i 16).

U w a g a II. Stangretów (lorysiów) i t. d. nie uważa się za fernali, o ile pełnią stale obowiązki przy koniach cugowych.

U w a g a III. Luzacy (ręczniacy), t. j. ordynariusze, do obowiązków których nie należy obrządzanie koni, otrzymują o 1 kwintal żyta mniej w ordynarji (§ 15 i 16), dostają ziemi pod ziemniaki, kapustę i ogrodowiznę 35. względnie 42 ary (§ 18), oraz mają prawo trzymać jedną krowę (§ 19). Jako luzak może być również ugodzony pomocnik pastucha i mleczarek, który może obrządzać parę koni, służących do odwożenia mleka.

U w a g a IV. Inwalidzi, pracujący narówni z pozostałymi pracownikami z normalną zdolnością do pracy w rolnictwie, pobierają równe z nimi wynagrodzenie tak w gotówce, jak i w naturaljach. Inwalidzi o zmniejszonej zdolności do pracy mogą być godzeni na niższych warunkach

§ 2. Orzeczenie niniejsze obowiązuje na rok. Rok służbowy zaczyna się od dnia 1 kwietnia 1931 r., a kończy się dnia 31 marca 1932 r. Obie strony obowiązują trzymiesięczne wypowiedzenie indywidualnej umowy pracy przed upływem terminu wygaśnięcia niniejszego orzeczenia, a najpóźniej dnia 31 grudnia 1931 r. Zwolnionym robotnikom obowiązuje jest pracodawca wydać przy wypowiedzeniu zaświadczenie o zwolnieniu (konatka). Niewypowiedzenie umowy o pracę do dnia 31 grudnia 1931 r. włącznie oznacza zawarcie umowy na rok następny. Uchylenie się przez którąkolwiek ze stron od przyjęcia wypowiedzenia umowy o pracę, teje nie przedłuża. Rozwiązanie stosunku służbowego w ciągu roku nastąpić może na zasadzie orzeczenia Komisji Rozjemczych, lub też wyroków Sądów Państwowych, działających według obowiązującego prawodawstwa i według kompetencji.

§ 3. Zatargi, wyniki na tle umowy o pracę pomiędzy pracodawcą a robotnikami, regulują Komisje Rozjemcze, bądź Sady Państwowe, według kompetencji. Do czasu uzyskania właściwego orzeczenia lub wyroku nie wolno:

- 1) pracodawcom wstrzymywać świadczeń,
- 2) pracownikom przerywać pracę.

U w a g a: W wypadkach wyjątkowo ciężkiego przewinienia, pracodawca może wstrzymać przed orzeczeniem lub wyrokiem świadczenia w zbożu i gotówce, w razie jednak wygrania sporu przez robotnika, pracodawca winien wydać wstrzymane świadczenia wraz z dodatkiem miesięcznym w wysokości 2% od wstrzymanej należności.

§ 4. Orzeczenie niniejsze stanowi w myśl ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 71, poz. 686) podstawę przy zawieraniu umów indywidualnych. Indywidualne umowy pracy, zawierające warunki dla pracowników mniej korzystne, niż warunki niniejszego orzeczenia, są nieważne, z wyjątkiem specjalnych wypadków, przewidzianych w tem orzeczeniu.

§ 5. Pracownik otrzymuje od pracodawcy bezpłatnie książeczkę obrachunkową, zawierającą kontrolę wydawanej ordynarji i pensji wraz z potrąceniami i spisem powierzonych mu inwentarzy. Książeczka ta winna być podpisana przez pracodawcę lub jego zastępcę oraz pracownika. Poza tem pracodawca wydaje bezpłatnie robotnikom swego folwarku na ręce wybranego przez nich przedstawiciela, jeden egzemplarz niniejszego orzeczenia.

U w a g a: Książeczki obrachunkowe, złożone u pracodawcy, nie powinny być dłużej przetrzymywane, niż dziesięć dni.

§ 6. Zawarcie indywidualnej umowy z ordynariuszem nie może być uzależnione od trzymania przez niego posyłek.

Zony pracowników nie mogą być zmuszane do pracy. Dojenie krów i inne roboty odbywać się mogą na zasadzie osobnej umowy.

Czas pracy.

§ 7. Przeciętny czas pracy w rolnictwie w ciągu roku, ustala się na 9 godzin 20 minut, przy czem rozkład godzin pracy ustala się podług poniższej tabeli. Tabela ta ułożona jest na zasadzie

czasu słonecznego, różniącego się od państwowego o 25 minut.

Robotnicy fernali mają być zwalniani przed południem o pół godziny wcześniej, aniżeli inne kategorie robotników, a to dla koniecznego obrządku inwentarza.

Tabela czasu pracy.

Miesiąc	Praca do południa	Przerwa na śniadanie	Przerwa obiadowa	Praca po południu	Przerwa na podwieczorek
Styczeń	8—12	—	1½	1½—6.00	—
Luty	7½—12	—	1½	1½—5.00	—
Marzec	1—10 11—20 21—31	7—12	—	1½—5.30 1½—6.00 1½—6.30	—
Kwiecień	1—10 11—20 21—30	6—12	½	1½—6.40 1½—7— 1½—7.20	—
Maj	1—10 11—20 21—31	6—12	½	1½—7.30 1½—7.50 1½—8.00	½
Czerwiec	1—10 11—20 21—30	6—12	½	2—8.20 2—8.20 2—8.30	½
Lipiec	1—10 11—20 21—31	6—12	½	2—8.30 2—8.20 2—8.00	½
Sierpień	1—10 11—20 21—31	6—12	½	2—7.50 2—7.30 2—7.00	½
Wrzesień	1—10 11—20 21—30	6—12	½	1½—6.40 1½—6.20 1½—6.00	—
Październik	1—10 11—20 21—31	7—12	—	1½—5.30 1½—5.20 1½—4.50	—
Listopad	7½—12	—	1½	1½—4.15	—
Grudzień	8—12	—	1½	1½—3.45	—

Za początek pracy rano i po południu uważa się wyjście z podwórza lub z naznaczonej zbiórki przed mieszkaniami pracowników, a za koniec zejście z pola. O ile pole leży dalej, niż 2 km. od podwórza, robotnika należy zwolnić z pracy o 10 minut wcześniej, w stosunku do każdego kilometra powyżej dwóch.

W razach pilnej potrzeby, powyższy podział rozpoczęcia i końca pracy oraz przerw jedno- i dwudniowych może być zmieniony, jednakże tylko w ten sposób, by ogólna ilość godzin pracy pozostała ta sama.

Na żądanie pracodawcy, w razie pilnej potrzeby, pracownicy są obowiązani do pracy poza wyżej określonym czasem, lecz za osobnym wynagrodzeniem po cenach za godzinę: w powiatach I i II kat. (§ 16) — 50 gr, III i IV kat. — 45 gr, oraz V, VI i VII kat. — 40 gr. Wynagrodzenie za nadgodziny nie ma zastosowania, jeżeli pracodawca udzieli robotnikowi następnego dnia urlopu na czas o 50% dłuższy, niż trwała praca ponad normę dnia poprzedniego. Do robotników, pobierających wynagrodzenie za roboty wykonane poza unormowanym wyżej czasem pracy, nie

zaliczają się pastuchy, stróże nocni i dozorczy, o ile wykonywane przez nich roboty nie przekraczają zakresu ich zwykłych obowiązków.

Samowolne i niezasadzone opuszczenie roboty podczas godzin pracy — niestawienie się do pracy jest niedopuszczalne. Samowolne spóźnianie się jest niedopuszczalne i powoduje potrącenia, jak przy nadgodzinach.

§ 8. Obrządek inwentarza odbywa się poza godzinami pracy, bez specjalnej dopłaty. Wstawanie do obrządku inwentarza oraz naszykowanie wozów i narzędzi powinno mieć miejsce nie wcześniej, niż na 2 godziny przed rozpoczęciem pracy.

Obrok, siano i t. p. karm dla inwentarza ma być przygotowany uprzednio w godzinach pracy w miejscach na to przeznaczonych. Kolejne sypianie w nocy w stajni oraz dyżury w dniu świątecznym obowiązują wszystkich fernali i luzaków bez specjalnej dopłaty.

Pastuch jest wolny od pracy co trzeci dzień świąteczny (niedziele i święta) i na ten czas zostaje zastąpiony przez innych, wyznaczonych w tym celu, pracowników.

O ile luzakowi polecono czasowo obrządkować konie w zastępstwie fernala, to otrzymuje on za każdy dzień zastępstwa 40 groszy.

Do siania nawozów sztucznych pracodawca daje pracownikom worki i dopłaca im od hektara 20 groszy. Prócz tego przy sianiu nawozów sztucznych grzązących, a zwłaszcza azotniaku wapna, nie mogą być zatrudniane kobiety; pracownicy zaś, używani do ich siania, mają otrzymać ochroniacze na oczy.

§ 9. Stróże nocni mają codziennie wolny czas do zakończenia robót przedpołudniowych. W czasie przerwy obiadowej obowiązani są do stróżowania. Po przerwie zaś otrzymują czas wolny, równy przerwie obiadowej, stosownie do tabeli czasu pracy (§ 7). Następnie stróże mogą być zatrudnieni przy robociach kłco inwentarza, w domu i t. p., z wyjątkiem czterech miesięcy: listopada, grudnia, stycznia i lutego. W miesiącach zaś od 1 października do 31 marca stróż otrzymuje kożuch dworski na czas warty, która nie może zaczynać się wcześniej, niż o godz. 18 (6-ej).

§ 10. Praca w dni świąteczne może być wykonywana li tylko za obopólną zgodą i za wynagrodzeniem po cenach za godzinę: w powiatach I i II kat. (§ 16) — 70 gr, III i IV kat. — 60gr, oraz V, VI i VII kat. — 50 gr; w gorzelniach i krocernalniach na żądanie pracodawcy praca odbywa się zgodnie z ustawą z dnia 18 grudnia 1919 r. (Dz. U. R. P. z 1920 r. Nr. 2, poz. 7) i również po tychże cenach.

§ 11. W dni ulewne i wyjątkowej niepogody roboty w polu nie powinny być wykonywane.

Stosunek wzajemny.

§ 12. Pracodawców oraz ich zastępców obowiązują grzeczne traktowanie pracownika i ściśle przestrzeganie warunków umowy, a zwłaszcza regularne wypłacanie przewidzianych świadczeń i płac. Pracowników obowiązują grzeczność wobec pracodawców i ich zastępców, ściśle przestrzeganie zawartych umów, pilne i sumienne spełnianie obowiązków, dążność do największej wydajności pracy i stosowanie się do wszystkich zarządzeń pracodawcy lub jego zastępcy, odnoszących się do wykonywania obowiązków służbowych oraz przestrzeganie wszystkich przepisów porządkowych w obrębie folwarku, jakoteż dbałość i staranne obchodzenie się z powierzonym sobie inwentarzem żywym i martwym.

Delegat, mąż zaufania (przedstawiciel robotników) nie może być gorzej traktowany od innych pracowników.

Warunki wynagrodzenia.

§ 13. Zgodnie z § 16 niniejszego działu, ordynariusze pobierają płacę w gotówce kwartalnie z dołu i ordynarję.

Wypłata pensji winna następować nie później, niż dnia 7-go następnego miesiąca.

§ 14. Wysokość ordynarji dla poszczególnych województw i powiatów określa § 16 niniejszego działu. Ordynarję wydaje się z góry i to w pierwszych dwóch tygodniach każdego kwartału.

W razie niemożności wydania należnej ordynarji z powodu wypadków losowych lub w terminie na 1-y lipca, ustalenie terminu ma nastąpić w drodze bezpośredniego porozumienia stron.

Zboże wydawane na ordynarję musi być zdrowe i dobrze oczyszczone, w gatunku, jaki posiada majątek.

§ 15. W sprawie składu ordynarji postanawia się, co następuje:

a) pracownik otrzymuje 3, względnie 2 kwintale pszenicy, a to zgodnie z § 16 niniejszego działu;

b) co najmniej 9½ kwintali otrzymuje w życie; c) resztę zboża, brakującą do ustalonej dla majątku normy ordynarji, wydaje się w jęczmieniu.

U w a g a I: Od pracodawcy zależy podwyższenie ilości wydawanego na ordynarję żyta zamiast jęczmienia, ponad ustalone minimum.

U w a g a II: W majątkach, gdzie sieją groch w dostatecznej ilości, ordynariusze mogą żądać zamiast 1 kwintala pszenicy 80 kg. grochu.

U w a g a III: W majątkach, gdzie sieją w dostatecznej ilości hreczkę albo grykę, a nie sieją pszenicy, ordynariusze żądać mogą po 1 kwintalu hreczki lub gryki za każdy kwintal pszenicy.

U w a g a IV: W majątkach, gdzie nie sieją pszenicy, wydaje się żyto w stosunku za 1 kwintal 1,3 kwintala żyta.

U w a g a V: Pracodawca może do 1 kwintala żyta w powiatach, w których w skład ordynarji wchodzi 3 kwintale pszenicy — do 1 kwintala pszenicy zastąpić cukrem według relacji ceny giełdowej zboża i ceny detalicznej cukru.

§ 16. Pensja i ordynarja na rok 1931/32 ustala się, jak następuje:

I kategoria: pensji 160 zł oraz ordynarji 15½ kwintala w stosunku rocznym, obowiązują w powiatach: jedrzejewskim, kaliskim, kolskim, krasnostawskim, kutnowskim, łęczyckim, łódzkim, lubelskim, nieszawskim, opatowskim, pińczowskim, piotrkowskim, puławskim, sandomierskim, sieradzkim, warszawskim i wrocławskim;

II kategoria: pensji 140 zł oraz ordynarji 15½ kwintala w stosunku rocznym obowiązują w powiatach: błońskim, brzezińskim, ciechanowskim, gostyńskim, grójcekim, janowskim, konińskim, lipnowskim, lubartowskim, łaskim, łowickim, radomskowskim, radomskim, plockim, rypińskim, słupcekim, stopnickim, tureckim, wieluńskim i zamojskim;

III kategoria: pensji 120 zł oraz ordynarji 15½ kwintala w stosunku rocznym obowiązują w powiatach: częstochowskim, hrubieszowskim, iłżeckim, kozińskim, mińsko - mazowieckim, mławskim, opoczyńskim, pułuskim, sochaczewskim, sokołowskim i włoszczowskim;

IV kategoria: pensji 140 zł oraz ordynarji 14½ kwintala w stosunku rocznym obowiązują w powiatach: będzińskim, chełmskim, garwolińskim, piotńskim, przasnyskim, rawskim, siedleckim, skierniewickim, tomaszowskim i węgrowskim;

V kategoria: pensji 120 zł oraz ordynarji 14½ kwintala w stosunku rocznym obowiązują w powiatach: biłgorajskim, kieleckim, końskim, lukowskim, makowskim, radzyńskim, radzyńskim i sierpeckim;

VI kategoria: pensji 140 zł oraz ordynarji 13½ kwintala w stosunku rocznym obowiązują w powiatach: białostockim, białskim, bielskim, kolneńskim, konstantynowskim, lomżyńskim, szczuczynskim, włodawskim i wysoko - mazowieckim;

VII kategoria: pensji 120 zł oraz ordynarji 13½ kwintala w stosunku rocznym obowiązują w powiatach: augustowskim, białowieskim, ostrołęckim, ostrowskim, sejneńskim, sokółskim, suwalskim, grodzieńskim i wołkowyskim.

W powiatach: brzezińskim, gostyńskim, grójcekim, janowskim, jedrzejewskim, kaliskim, kolskim, kutnowskim, lubartowskim, lubelskim, łęczyckim, łowickim, łódzkim, nieszawskim, opatowskim, pińczowskim, piotrkowskim, plockim, puławskim, radomskowskim, sandomierskim, sieradzkim, słupcekim, stopnickim, tureckim, warszawskim, wieluńskim i wrocławskim — ordynariusze otrzymują w składzie ordynarji 3 kwintale pszenicy (§ 15).

We wszystkich innych powiatach ordynariusze otrzymują w składzie ordynarji 2 kwintale pszenicy (§ 15).

U w a g a: W powiatach I, II, III, IV i V kategorii za obopólnym porozumieniem do 2 kwintali żyta lub jęczmienia może być wypłacone w gotówce łącznie z pensją.

§ 17. Pracodawcy są uprawnieni do przemienienia ordynarji na swój rachunek i wówczas z przewidzianej w § 16 ordynarji potrącają 1½ kwintala żyta.

W wypadku dawania przemiału przez pracodawcę, pracownikowi przysługuje prawo określenia, jaka ilość ordynarji ma być zmielona na pytel, razówkę i kaszę.

Przemienienie ordynarji winno być dokonane najdalej w ciągu pierwszego kwartału, za który wydaje się ordynarję.

Na rozkurz odlicza sobie młyn maksimum przy razówce 2%, przy pytle i kaszy 5%.

Poza tem pobieranie innych dopłat i miarek jest niedozwolone.

Ziemia pod ziemniaki.

§ 18. Pracownik otrzymuje ziemi pod ziemniaki, kapusie i ogrodowiznę na ziemiach drenowanych lub niewymagających drenowania 46 arów 65 centarów, na ziemiach niedrenowanych i wymagających drenowania 56 arów.

Wzaminian gruntu mogą być dawane, zależnie od umowy, gotowe ziemniaki czyste, bez ziemi, przy czym oblicza się 1 kwintal ziemniaków za 1 ar 12 centarów pola na ziemiach lekkich lub wymagających drenowania, na ziemiach zaś ciężkich i niewymagających drenowania za 93 centary pola.

Sadzenie ziemniaków winno odbywać się — jeżeli nie umówiono się inaczej w danym majątku — w połowie między początkiem a końcem sadzenia ziemniaków dworskich. Pole, przeznaczone pod ziemniaki, powinno być w takim samym stanowisku, jak pole przeznaczone pod ziemniaki dworskie. Przygotowanie mechaniczne ziemi pod ziemniaki i obróbka ich winny być takie same, jak ziemniaków dworskich. Zastrzegają się, że wszystkie ziemniaki pracowników powinny być sadzone obok siebie w jednym miejscu.

O ile pracownik nie posiada sadzonek, może otrzymać takowe od pracodawcy w ilości, potrzebnej do zasadzenia należnej roli; wówczas z przewidzianej w orzeczeniu ilości roli potrąca się przestrzeń ziemi, odpowiadającą ilości wydanych kartofli.

Utrzymanie inwentarza.

§ 19. Ordynariusz ma prawo trzymać, stosownie do umowy indywidualnej, dwie lub 1 krowę z jednym przychowkiem do dwóch miesięcy; względnie może nie trzymać krów. Zmiana w ciągu roku ustalonych indywidualną umową warunków trzymania inwentarza może nastąpić tylko w drodze obopólnego porozumienia.

Jeżeli ordynariusz umówił się:

1) że będzie trzymać jedną krowę, to otrzymywać będzie 120 litrów mleka w ciągu roku na okres zapuszczenia krowy;

2) że nie będzie trzymać krów, to otrzymywać będzie po 2 litry mleka dziennie w ciągu 6 miesięcy zimowych i po 3 litry mleka dziennie w ciągu 6 miesięcy letnich.

W razie, gdy ordynariusz umówił się, że będzie trzymać dwie lub jedną krowę, a krów tych nie trzyma, to pracodawca obowiązany jest wydać mu 5 arów ziemi pod ziemniaki lub 5 kwintali kartofli za każdą nietrzymaną krowę.

W majątkach, w których pracodawca stawia za warunek przy umowie, aby ordynariusz:

1) trzymał 1 krowę, to otrzymywać będzie 1 litr mleka dziennie;

2) nie trzymał wcale krów, to otrzymywać będzie po 3 litry mleka dziennie w ciągu 6 miesięcy zimowych i po 4 litry mleka dziennie w ciągu 6 miesięcy letnich.

O ile w czasie trwania umowy ordynariuszowi padną krowy, a odszkodowania za nie mu nie przysługują, to w wypadku, gdy:

1) z pośród trzymany dwu krów padnie jedna — ordynariusz otrzymywać będzie w okresie zapuszczenia pozostałej krowy po 2 litry mleka dziennie, nie więcej wszakże, niż 120 litrów za cały ten okres;

2) padną dwie krowy lub jeżeli trzyma jedną krowę, padnie ta krowa — ordynariusz otrzymywać będzie po 2 litry mleka dziennie w miesiącach zimowych i po 3 litry mleka dziennie w miesiącach letnich.

Przepis powyższy, dotyczący wydawania mleka w razie padnięcia krów nie ma zastosowania w razie wybicia krów pracodawcy na skutek zarazy.

U w a g a I: Pracownik otrzymuje mleko świeże, niezbierane.

U w a g a II: W razie niemożności wydania mleka, pracownik otrzymuje równoważnik w gotówce lub w żywie, licząc 1 litr mleka równy 1 kg żyta.

Pracodawca daje utrzymanie dla krów ordynariusza.

Utrzymanie dla bydła ma być latem na odpowiednim pastwisku takim, jak i dla bydła dworskiego (z wyjątkiem sztucznych pastewników i łąk kośnych), jednakże niekoniecznie wspólnem. Przy osobnem pastwisku daje pracodawca osobnego pastucha. W braku odpowiedniego pastwiska, bydło ordynariuszy otrzymywać będzie zieloną paszę w dostatecznej ilości, lub 7½ kg kiszonych liści buraczanych lub 7½ kiszonych wytlóków, albo ½ kg suchych wytlóków na 1 sztukę dziennie, z wystarczającą ilością siewki. Podczas miesięcy zimowych, t. j. w okresie stulacji, otrzymują pracownicy na sztukę bydła dziennie po 8 kg, 20 dkg. zdrowej siewki i plew zbożowych z dodaniem wywaru lub pulpy. Tam, gdzie nie wydają wywaru lub pulpy, pracownik otrzymuje za każdą sztukę 1 kwintal ziemniaków, albo 1½ kwintala innych okopowych miesięcznie, lub równoważnik w otrębach lub makuchach, albo 2 kwintale wytlóków niezepsutych (dołowanych), lub też stosowny równoważnik w konicyznie lub sianie, a mianowicie po 1 kg, 64 dkg. konicyzny lub po 2 kg. siana na dzień i sztukę.

Zamiast wymienionych dodatków do siewki i plew zbożowych, pracodawca może wyznaczyć pracownikowi 4 ary 60 centarów ziemi na każdą sztukę bydła, dość wcześniej jednak, aby pracownicy mogli zużytkować tę ziemię jednocześnie z sadzeniem swoich ziemniaków. Słomę dla inwentarza otrzymują pracownicy w miarę potrzeby.

Pracodawca ubezpiecza obowiązkiem bydła pracownika od ognia. W wypadku pożaru, wynikłego z winy nieostrożności pracownika, traci

tenże prawo do pobrania odszkodowania za spalone, należące do niego bydło.

Wprowadzenie do dworskiej obory nowej sztuki bydła nie może nastąpić bez poprzedniego zezwolenia pracodawcy lub jego zastępcy, a to dla uniknięcia zarazy.

§ 20. Pracownik ma prawo trzymać dowolną ilość trzody chlewnej w granicach istniejącego pomieszczenia w chlewach czeladnich. Trzymanie kur jest dozwolone, trzymanie zaś gęsi, kaczek, gołębi, królików i t. p., zależy od obopólnej umowy.

Opał.

§ 21. Pracownik otrzyma 13 jednostek opałow. Jednostka opałowa równa się:

10,2 metrów sześciennych przestrzennych torfu sztychlowego,
6,8 m³ p. torfu deptanego,
5,1 m³ p. torfu prasowanego,
2½ kwintalom. węgla,

1 kupce gałęzi wymiaru 1,75 metra szerokości, 1,75 metra wysokości i 2 metrów długości.

Przy wydawaniu opału w drzewie obowiązują wydanie 12 metrów sześciennych przestrzennych drzewa szczapowego suchego, przyczem 1 metr sześcienny przestrzenny drzewa szczapowego równa się 1,5 m³ p. karpiny rąbanej lub 1,25 m³ p. drzewa niesuchego.

Wybór materiału opałowego przysługuje pracodawcy, zastrzegając jednak, że przy wydawaniu węgla conajmniej ¼ opału, a przy wydawaniu w innym materiale conajmniej 1/2 opału musi być wydana w szczapach.

Torf winien być wydawany w normalnie suchym stanie i w przeciętnie dobrym gatunku.

Mieszkania.

§ 22. Mieszkaniec pracownika musi się składać conajmniej z jednej izby z podłogą drewnianą oraz komory.

Izby winny być wytynkowane, a co najmniej dokładnie wylepione, ze szczelnymi drzwiami i oknami na zawiasach.

W oknach mają być całe szyby: w razie stłuczenia szyby pracownik jest obowiązany wstawić ją w ciągu dwóch tygodni. Wapna niegaszonego do bielienia dostarcza pracodawca dwa razy do roku w ogólnej ilości 15 kg na mieszkanie. Podłogi mają być położone i piece doprowadzone do porządku przed 1 listopada 1931 r. Mieszkania mają być ze szczelnymi dachami; tam, gdzie dachy są popusute, muszą być naprawione w ciągu miesięcy letnich. W majątkach, gdzie woda cieknie do piwnic i mieszkań pracowników, winny być one zabezpieczone w ciągu lata od wody napływowej.

Pracodawcy winni dbać, aby otoczenie mieszkań pracowników było higieniczne. Obowiązują wybrukowane dostępy do studzien i zastąpienie zgniłych cembrzyn nowymi, lub też zapewnienie pracownikom w inny sposób zdrowej i czystej wody do picia. Zbiorniki na nawóz nie mogą znajdować się w bliższej odległości, aniżeli 20 metrów od mieszkań służbowych. Pracownicy mają składać nawóz ze swoich chlewni w przeznaczonym na to miejscu. W pobliżu mieszkań mają znajdować się zastąpienie ustępy w dostatecznej ilości, które pracownicy obowiązani są utrzymywać w czystości i porządku. Gdzie jest odpowiednie pomieszczenie w dotychczasowych budynkach, jak również przy mieszkaniach nowobudowanych, powinna być urządzona łaźnia.

W innych majątkach, o ile tylko istnieje możliwość, pracodawcy są obowiązani do urządzania kąpieli.

Pożądanem jest, aby pracodawcy, mający w folwarkach elektryczność, wprowadzali ją do mieszkań pracowników. Koszta prądu płaci pracownik.

Pracownicy są obowiązani utrzymywać mieszkanie w porządku; trzymanie inwentarza w mieszkaniu jest stanowczo wzbronione. Sublokatorów nie wolno przyjmować bez zgody pracodawcy, któremu przy wprowadzeniu się ma być zameldowany skład rodziny pracownika.

§ 23. Pracownik otrzymuje pomieszczenie na ziemiaki, pomieszczenie dla bydła we wspólnej czeladniej oborze, lub w specjalnie przeznaczonym na to budynku, oraz pomieszczenie dla dwóch sztuk trzody chlewnej i pomieszczenie na opał, nadto w miarę potrzeby słoje do sienników oraz w miarę możliwości ściółkę dla swego inwentarza, przyczem nawóz stanowi własność pracodawcy.

Ubezpieczenie.

§ 24. Do czasu wprowadzenia kas chorych pracodawca opłaca w całości koszt szpitalne oraz koszty związane z przyjazdem lekarza do folwarku. We wszystkich innych wydatkach na lekarza, dentystę, akuszerkę i aptekę, pracownik uczestniczy w stosunku 10%. Wszystko powyższe stosuje się do pracownika, jego żony, oraz dzieci poniżej lat 15. Do pozostałych członków rodziny pracownika stosuje się tylko wtedy, jeżeli stałe pracują w danym folwarku.

Uwaga I: W razie sporu rozstrzyga Komisja Rozjemcza na podstawie dowodów i rachunków przedstawionych przez pracodawcę. Je-

żeli pracodawca dowodów i rachunków nie dostarczy, pracownik nie będzie zobowiązany do zapłacenia 10% kosztów.

Uwaga II: Pracodawcy nie są zobowiązani opłacać zabiegów techniczno-dentystycznych. § 25. Do czasu wprowadzenia ubezpieczeń pogrzebowych, na wypadek śmierci pracownika żona lub dzieci zmarłego mają otrzymywać przez pół roku: połowę pensji, połowę ordynariusza, utrzymanie dla jednej krowy, pół ziemi pod ziemniaki, jak również możliwość korzystania ze wszystkich innych świadczeń, przewidzianych w niniejszym orzeczeniu narówni z innymi pracownikami. Jeżeli rodzina zmarłego pracownika posiada dwie krowy, to druga krowa otrzymuje w lecie paszę na pastwisku, a w zimie sieczkę; o ile posiada jedną krowę, a umowa przewiduje dodatek w mleku, zamiast drugiej krowy, to dodatek ten zostaje obliczony w stosunku 10 litrów za każdy miesiąc przepracowany od 1 kwietnia 1931 r. przez zmarłego pracownika. Jeżeli ziemniaki zostały zasadzone przed śmiercią ordynariusza, rodzina zmarłego ma prawo do całego zbioru. Na koszt pogrzebu otrzymuje nadto tytułem zapomogi 25 zł i trumnę zrobioną na miejscu, lub w razie odmowy przyjęcia trumny, równoważnik w gotówce.

Uwaga: Mieszkający razem członkowie rodziny zmarłego pracownika, korzystający z powyższej zapomogi, nie mogą chodzić do roboty poza obrębem folwarku, jeżeli przed śmiercią ordynariusza stałe się do niej nie zobowiązali i jeżeli pracodawca daje im zatrudnienie. Wynagrodzenie członków rodziny zmarłego ordynariusza za pracę nie może być niższe od cen, obowiązujących w folwarku dla danej kategorii robotników.

§ 26. Na wypadek śmierci żony pracownika, otrzyma on tytułem zapomogi 20 zł, na wypadek śmierci dziecka 15 zł. We wszystkich wypadkach powyższych otrzyma także trumnę, zrobioną na miejscu, lub w razie odmowy przyjęcia trumny, równoważnik w gotówce.

§ 27. Na wypadek kalectwa lub śmierci robotnika, spowodowanego nieszcześliwym wypadkiem przy pracy, pracownik, ewentualnie jego rodzina, korzysta w gospodarstwach poniżej 30 ha, jako objętych ustawą z dnia 30 stycznia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 16, poz. 143) z pełnych świadczeń, przewidzianych w niniejszym orzeczeniu do czasu połubowego lub sądowego zabezpieczenia praw pracownika, bądź jego rodziny, niemniej jednak, jak przez pół roku. Postanowienie niniejsze na niczem nie ogranicza praw takiego robotnika, wypływających z przepisów kodeksu cywilnego. Może być jednak zastąpione zatwierdzone przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej ogólną umową, regulującą wzajemne prawa i obowiązki pracodawców i pracowników na wypadek kalectwa lub śmierci pracownika, z powodu nieszcześliwego wypadku przy pracy.

W pozostałych majątkach obowiązują przepisy ustawy z dnia 30 stycznia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 16, poz. 148).

W celu uniknięcia nieszcześliwych wypadków, mają być wprowadzone ochraniacze przy wszystkich tych maszynach, do których zastosować się dadzą.

§ 28. Do czasu wprowadzenia ustawowego ubezpieczenia na starość pracodawcom nie wolno przy końcu roku służbowego wręczać konatek tym ordynariuszom, którzy przepracowali na dobro pracodawcy* lub danego gospodarstwa 25 lat, oraz tym pracownikom dniówkowym, którzy przepracowali w danym gospodarstwie lub u danego pracodawcy 25 lat, w tem uprzednio przynajmniej 20 lat w charakterze ordynariusza i stracili całkowitą lub częściową zdolność do pracy z tytułu starości.

Powyższy okres 25 lat liczy się dla robotników dniówkowych i ordynariuszy od ukończenia 18 roku życia. Tytułem do zwolnienia tych ordynariuszy nie może być niezdolność do pracy, lecz przewinięcie służbowe.

Ordynariusze objęci niniejszym artykułem, obowiązani są do wykonywania swych obowiązków w granicach swej zdolności do pracy, pomimo przepracowanych 25 lat.

W wypadku stwierdzonej zupełnej niezdolności do pracy z powodu starości, pracownik nie jest obowiązany do pracy i w tym wypadku świadczenia jego mogą być obniżone, jednak nie niżej, niż do połowy świadczeń ordynariusza.

Udowodnienie zupełnej niezdolności do pracy lub jej zmniejszenie ciąży na pracowniku.

§ 29. Rezerwistom powołanym na ćwiczenia, lub w razie mobilizacji, wydaje się świadczenia, zgodnie z obowiązującymi w tej mierze ustawami i nie uważa się tego za przerwę w pracy (do § 28 niniejszego działu).

Szkody i ochronki.

§ 30. Pracodawcy opłacają początkową naukę dzieci pracowników tam, gdzie to wymaga osobnych dopłat. Poza tem pracodawcy utrzymują ochronkę dla dzieci w wieku od lat 4 do 7 w

folwarkach, w których liczba tych dzieci przekracza 20. O ile pracodawca założył ochronkę, a dzieci pracowników w liczbie conajmniej 15 do ochronki w ciągu trzech miesięcy nie uczęszczały, pracodawca założoną ochronkę likwiduje, a koszt trzymiesięcznego utrzymania ochraniarki dzieli pomiędzy wszystkich ordynariuszy, którzy mając w tym wieku dzieci, tychże do ochronki nie posyłałi. Inspektor pracy w porozumieniu z inspektorem szkolnym rozstrzyga, czy przyczyną do tworzenia ochronki jest brak lokalu.

W razie uchylenia się pracodawcy od wykonania przepisów niniejszego paragrafu, obowiązany on będzie płacić na rece właściwego inspektora szkolnego na rzecz oświaty robotników rolnych danego powiatu sumę, odpowiadającą kosztem utrzymania ochronki i ochraniarki w ciągu roku służbowego.

Osiągnięty w tej drodze funduszem rozporządza komisja, złożona w równej liczbie z przedstawicieli organizacji zawodowych pracodawców i pracowników pod przewodnictwem inspektora szkolnego przy współudziale właściwego inspektora pracy.

Prawo występowania o wykonanie niniejszego artykułu przysługuje pracownikom danego folwarku i właściwemu inspektorowi pracy.

Urlopy.

§ 31. Pracownik otrzymuje w ciągu roku 12 dni urlopu w dni nieświąteczne (święta obowiązują zgodnie z wydanymi w tej mierze ustawami), bez potrącenia świadczeń. Pracownik może zażądać w czasie zimy urlopu nieprzerwanego do 6 dni, przytem jednocześnie nie więcej, niż jeden z folwarku.

Wybór dni urlopu odbywa się w porozumieniu z pracodawcą, z wyjątkiem wyjazdów, spowodowanych pisemnym wezwaniem związków zawodowych, w tych bowiem wypadkach pracodawca winien jest zgodzić się na zaproponowany dzień urlopu.

W czasie pilnych robót, jak siewy, żniwa, siano-kosy i kopanie, urlopy mogą być wydawane w wypadkach tylko wyjątkowo pilnych. Wyjazdy na skutek wezwania urzędów państwowych nie są wliczane do urlopów. O ile pracodawca zgadza się na łącznie 2 lub 3 dni urlopu, które obejmują jedno święto, dzień ten liczy się za dzień urlopu. Poza tem odchodzącemu robotnikowi należy się 6 dni wolnych na wyszukanie pracy.

Strawne.

§ 32. Pracownikowi wyсланemu w drogę należy się tytułem strawnego za dobę 2,50 zł, za obiad 1,20 zł, za kolację 80 gr. Dobę liczy się od 16 godzin wzywy.

Opóźnienie posiłku o dwie godziny nie pociąga za sobą wypłaty strawnego. W drodze godziny pracy nie obowiązują.

Furmanki.

§ 33. Pracownicy otrzymują:
1) zbiorową furmankę do jednego z najbliższych młynów i z młyna;
2) do zwózki w dni powszednie swoich produktów rolnych, wyprodukowanych w tymże folwarku;
3) po księdza— z chrztem, ślubem i pogrzebem.

Fornalowi, jadącemu wystaną w interesie pracowników furmanką, w dni powszednie, czy też świąteczne, nie należy się żadne dodatkowe wynagrodzenie, jak też za kolejne wyjazdy w dni świąteczne po doktora, do kościoła i t. p.

Wyjazdy, noszące wyraźnie charakter wyjazdów prywatnych pracodawcy poza godzinami pracy, winny być wynagradzane, jak praca poza godzinami służbowymi (§§ 7 i 10).

Pracownicy otrzymują furmankę po lekarza i akuszerkę, oraz wspólną:

1) jedną na kwartał do najbliższego miasta w dniu targowym;
2) jedną na miesiąc w dzień świąteczny, wybrany przez pracowników, do najbliższego miasta, względnie stacji kolejowej, według wyboru pracowników.

Uwaga: W razie nieuzasadnionej odmowy dania furmanki w dniu przez pracowników wybranym, pracownikom przysługuje zwrot faktycznych kosztów za wynajętą furmankę; za uzasadnioną odmowę uważa się wyjątkową niemożność gospodarczą dania furmanki w dniu przez pracowników wybranym.

Zawiadomienie o wolnych miejscach.

§ 34. Wszyscy właściciele ziemscy obowiązani są zawiadomić do dnia 15 marca 1932 r. oddnośne urzędy pośrednictwa pracy zarówno o każdym wypowiedzeniu miejsca robotnikowi, jako też o każdym wolnym miejscu.

DZIAŁ II. RZEMIESLNICZY.

§ 1. Orzeczenie niniejsze dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony: kowali, stelmachów, stolarzy, ślusarzy, mechaników, szoferów folwarcznych, ogrodników, chmielarzy, rybaków i t. p. stałych, wy-

kwalifikowanych robotników, zatrudnionych w gospodarstwach rolnych.

§ 2. Obowiązują następujące paragrafy działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy: 3, 4, 5, 7, 10, 12, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33 i 34.

§§ 7 i 10 działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy i uwaga II niniejszego paragrafu nie dotyczą ogrodników, chmielarzy, rybaków i t. p., których charakter zajęcia powoduje konieczność wykonywania pewnych czynności poza ustalonym czasem pracy dziennej.

Uwaga I: W mieszkaniach dwuizbowych normy opału podnoszą się o 30%.

Uwaga II: Rzemieślnik za godziny nadliczbowe otrzymuje wynagrodzenie, przewidziane dla ordynariuszów za pracę w dniu świąteczne (§ 10 działu I).

Uwaga III: § 17 działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, obowiązuje z tym, że pracodawca ponosi koszty przemiaru lub wzmiarów dodaje 10% ordynarij w życie.

§ 3. § 2 działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, obowiązuje, z wyjątkiem terminu rozpoczęcia roku służbowego, który to termin uzależnia się od istniejących zwyczajów stosownie do danego fachu.

§ 4. Pracodawcy nie są uprawnieni do samowolnej zamiany pewnych świadczeń w naturze na inne. Jeżeli jednak warunki gospodarcze wymagają tej zamiany, może być ona dokonana przez bezpośrednie porozumienie stron, przy pośrednictwie inspektora pracy, wreszcie w drodze rozjemstwa.

§ 5. Wynagrodzenie w gotówce i w naturaljach pozostaje na rok 1931/32 w tym samym stosunku procentowym do wynagrodzenia ordynariuszy, jaki ustaliły powiatowe komisje polubowne na rok 1922/23.

DZIAŁ III. KOMORNICY I KOMORNICE.

§ 1. Orzeczenie niniejsze dotyczy z jednej strony wszystkich pracowników rolnych, z drugiej zaś strony komorników i komornic. W rozumieniu niniejszego orzeczenia za komorników uważa się pracowników folwarcznych, zgodzonych na cały rok, otrzymujących iworiskie mieszkanie lub równoważnik komorneo, oraz naturalja i wynagrodzenie gotówkowe za dzień pracy według niniejszego orzeczenia.

Robotnicy rolni z pełną zdolnością do pracy, o ile stale pracują i wykonywują te same czynności, co ordynariusze, choćby nawet pod inną nazwą byli ugodzeni, winni być wynagradzani na równi z ordynariuszami danego folwarku.

Komorników, ugodzonych rocznie, obowiązuje przepracowanie minimum 170 dni w miesiącach: kwiecień, maj, czerwiec, lipiec, sierpień, wrzesień i październik, oraz 100 dni w miesiącach: listopad, grudzień, styczeń, luty i marzec.

§ 2. Komornik zdolny do wszystkich robót, a więc także do kosy, otrzymuje w powiatach I kategorii płacy dla ordynariuszów (§ 16 działu I) w gotówce za dzień pracy po zł 1 gr 10 w ciągu 7 miesięcy letnich i po zł 0,80 w ciągu 5 miesięcy zimowych (§ 1 niniejszego działu). W powiatach II, IV i VI kategorii — za dzień pracy po zł 1,00 w ciągu 7 miesięcy letnich i po zł 0,70 w ciągu 5 miesięcy zimowych, w powiatach III, V i VII kategorii — za dzień pracy po zł 0,90 w ciągu 7 miesięcy letnich i zł 0,60 w ciągu 5 miesięcy zimowych.

Pozostali komornicy, nieposiadający wyżej wymienionych pełnych zdolności do pracy, otrzymują w gotówce za dzień pracy o 50% mniej (w powiatach I kategorii płacy dla ordynariuszów po zł 0,55 w ciągu 7 miesięcy letnich i po zł 0,40 w ciągu 5 miesięcy zimowych, w powiatach II, IV i VI kategorii po zł 0,50 w ciągu 7 miesięcy letnich i po zł 0,35 w ciągu 5 miesięcy zimowych, w powiatach III, V i VII kategorii po zł 0,45 w ciągu 7 miesięcy letnich i po zł 0,30 w ciągu 5 miesięcy zimowych).

Komornice otrzymują wynagrodzenie w gotówce za dzień pracy w wysokości 60% wynagrodzenia gotówkowego komornika, nieposiadającego pełnych zdolności do pracy. Wyплаты gotówkowe dla komorników uskutecznią się w tych samych terminach, jak dla stałych robotników dniówkowych.

Uwaga: Komornicy i komornice pracują wedle tabeli czasu pracy. Za pracę poza tabelą komornicy otrzymują zapłatę o 50% wyższą od normalnego pełnego zarobku godinnego dorobku pracowników dziennych mężczyzn, względnie kobiet, zgodzonych na rok.

§ 3. Komornik i komornica otrzymują połowę tej ilości ordynarij, jaką otrzymuje ordynariusz. W sprawie składu ordynarij pozostaje stosunek procentowy ilości pszenicy, żyta i jęczmienia, przewidziany dla ordynariuszy. Ordynarij wydaje się z góry i to w pierwszych dwóch tygodniach każdego kwartału. W razie niemożności wydania całej należnej ordynarij w dniu 1 lipca 1931 r., obowiązuje wydanie połowy tejże, resztę zaś wydać trzeba z pierwszego omlotu przed 1 września; zboże wydawane na ordynarij musi być zdrowe i dobrze oczyszczone w gatunku, jego po-

siada majątek. Komornik ma prawo w razie istotnej potrzeby kupować zboże u pracodawcy po cenach przystępnych w ilości, zależnej od liczebności swej rodziny.

§ 4. Komornik otrzymuje połowę tej przestrzni ziemi pod ziemniaki, jaką otrzymuje fernal i to na zasadach, przewidzianych w § 18, działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy.

§ 5. Komornikowi i komornicy wolno trzymać na warunkach § 19 działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, jedną krowę z przychowkiem do dwóch miesięcy.

§ 6. Oprócz powyższego obowiązują §§: 2, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 11, 12, 17, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33 i 34 działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy.

Uwaga I: Z § 8 działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, obowiązuje tylko ustęp o nawozach sztucznych.

Uwaga II: § 17 działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, obowiązuje z tym, że pracodawca, dający przemiar, potrąca 75 kg. żyta z należnej ordynarij.

Uwaga III: § 22 działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, nie obowiązuje, jeżeli komornicy zostali ugodzeni pod warunkiem jednego mieszkania na więcej, niż na jedną rodzinę. Dozwolone jest jednak umieszczenie dwóch rodzin w jednym mieszkaniu tylko wtedy, jeżeli te dwie rodziny razem składają się najwyżej z dwu osób dorosłych (jednej plicy) i czwórki dzieci. W tym wypadku opał wydaje się, w myśl § 21 działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, lecz nie na rodzinę, a na mieszkanie.

DZIAŁ IV. STALI ROBOTNICZY DNIÓWKOWI.

§ 1. Orzeczenie niniejsze dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony stałych robotników dniówkowych z pełną zdolnością do pracy, a mianowicie: domowników ordynariuszy i domowników komorników, oraz domowników rzemieślników, o ile ci ostatni wykonywują zwykłe roboty rolne.

Powyżsi domownicy, ugodzeni jako stali robotnicy dniówkowi, pracują według tabeli czasu pracy (§ 7 dz. I) i pobierają za dzień pracy wynagrodzenie, określone w niniejszym orzeczeniu.

§ 2. Jeżeli z domownikami luzaka zostanie zawarta umowa o pracę w folwarku w charakterze stałego robotnika dniówkowego, kat. III, i umowa ta jest przez robotnika dniówkowego wykonywana, natenczas luzak otrzymuje wynagrodzenie fernala.

§ 3. Indywidualne umowy zawiera pracodawca bezpośrednio z domownikami lub też, o ile idzie o małoletnich, z ich prawnym opiekunem. Z chwilą zawarcia takiej umowy pracodawca jest obowiązany dać stałe, codzienne zatrudnienie, a pracownik stale uczęszcza do pracy.

Jeżeli pracodawca nie dostarczy domownikowi pracy, winien mu zapłacić zarówno w gotówce, jak w naturaljach, tak, jak za dzień przepracowany. Pracodawca nie jest obowiązany dostarczać pracy w dni ulewne i wyjątkowej niepogody. Pracownikowi zaś te dni wliczają się do obowiązkowego minimum. Pracownik winien przepracować co najmniej 120 dni w ciągu sześciu miesięcy zimowych i co najmniej 140 dni w ciągu sześciu miesięcy letnich, z wyjątkiem pracowników do lat 16-tu, w stosunku do których obie strony obowiązują minimum 15 dni w miesiącu. Jeżeli pracownik opuści pewną ilość dni z powyżej oznaczonego minimum, nie będąc chorym lub upoważnionym do tego przez pracodawcę, pracodawca za każdy dzień niestawienia się nie wyda mu żadnych świadczeń i ponadto potrąci normę dzienną żyta. Pracownik winien uprzedzić pracodawcę, jeżeli nie może stawić się następnego dnia do pracy.

Ci domownicy, którzy zawarli indywidualną umowę z pracodawcą, zgodnie z niniejszym orzeczeniem, pracodawca może po folwarkiem przed wygaśnięciem terminu trwania umowy najmu tylko za zgodą pracodawcy.

§ 4. Obowiązują następujące §§ działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy: 3, 4, 7, 11, 12, 24, odnośny ustęp § 28, 32 i 8 w punkcie o nawozach sztucznych.

§ 5. Na żądanie pracodawcy, w razie pilnej potrzeby, pracownicy są obowiązani do pracy poza czasem, określonym w § 7 działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, lecz za osobnym wynagrodzeniem, po cenach za godzinę o 50% wyższych od normalnego wynagrodzenia, tak w naturaljach, jak i w gotówce. Za spóźnienia się do pracy stosowane będą potrącenia w tym samym stosunku. Samowolne opuszczenie roboty podczas godzin pracy jest niedopuszczalne. Praca w dni świąteczne może być wykonywana tylko za obopólną zgodą i za wynagrodzeniem po cenach za godzinę o 100% wyższych od normalnego wynagrodzenia, tak w naturaljach, jak i w gotówce.

§ 6. Ustala się trzy kategorie robotników dniówkowych:

Kategoria I — do lat 16-tu;
Kategoria II — wszystkie dziewczęta ponad lat 16 i chłopcy od lat 16 do 18;
Kategoria III — chłopcy od lat 18-tu, zdolni do wszystkich robót i do kosy.
§ 7. Warunki wynagrodzenia stałych robotników dniówkowych ustala się, jak następuje:

I. W naturaljach:

1) Żyto otrzymuje dziennie za dzień pracy.
Kategoria I — 1 kg.,
Kategoria II — 1½ kg.,
Kategoria III — 2 kg.
Żyto wydaje się kwartalnie zdołu, przyczem na 1 lipca może być wydana połowa należnej ilości żyta, druga zaś połowa będzie wydana po żniwach.

2) Kartofli otrzymuje rocznie:
Kategoria I — 8 kwintali,
Kategoria II — 12 kwintali,
Kategoria III — 16 kwintali.

Wydawanie kartofli uskutecznią się co pół roku zdołu w terminach: 1 października 1931 r. i 31 marca 1932 r.

W wypadkach wydawania roli pod kartofle ziemia winna być wydawana w ilości: przy ziemiach ciężkich i niewymagających drenowania za 1 kwintal 93 centary ziemi; przy ziemiach lekkich lub wymagających drenowania za 1 kwintal 1 ar 12 centarów ziemi.

W razie porzucenia pracy ze złej woli przez stałego robotnika dniówkowego przed końcem roku, sprzęt pola, wydany mu pod ziemniaki, zamiast gotowych kartofli, należy do pracodawcy za zwrotem ilości kartofli, użytych do sadzenia; również połowa żyta, należnego pracownikowi w końcu kwartału, przechodzi na własność pracodawcy.

Koszta przemiaru ponosi pracodawca lub wydaje 10% wydawanej ilości żyta.

II. W gotówce według poniższej tabeli:

POWIATY	Wynagrodzenie dziennogotówkowe dla					
	I kat.		II kat.		III kat.	
	w mies. zimowych	w mies. letnich	w mies. zimowych	w mies. letnich	w mies. zimowych	w mies. letnich
1. Warszawa, Będzin, Błonie, Ciechanów, Gosztyn, Grójec, Kalisz, Kutno, Lublin, Łask, Łęczycza, Łódź, Łowicz, Niezawa, Pinczów, Plock, PulaWy, Pułtusk, Radom, Sechaczew, Włocławek	0,50	0,75	0,80	1,30	1,10	1,70
2. Brzeziny, Chełm, Częstochowa, Garwolin, Hrubieszów, Iłża, Janów, Jedrzewo, Kielce, Kolo, Konin, Konstkie, Koźienice, Krasnostaw, Lipno, Lubartów, Łomża, Łuków, Maków, Mińsk Mazowiecki, Mława, Opalów, Opatów, Piotrków, Płońsk, Przasnysz, Radomsko, Radzymin, Radzyń, Rawa, Rypin, Sandomierz, Siedlce, Sieradz, Sierpc, Słupca, Skiermiewice, Sokółka, Stąporków, Tomaszów, Turek, Wielun, Węgrów, Włodawa, Włoszczowa i Zamość	0,45	0,70	0,65	1,10	0,80	1,20
3. Augustów, Biała, Białowieża, Biłystok, Bielsk, Białgoraj, Kolno, Konstantynów, Ostrołęka, Ostrow, Sejny, Sokółka, Suwałki, Szczuczyn, Wysokie Mazowieckie, Grodno i Wolkowysk	0,35	0,50	0,60	0,90	0,75	1,25

Uwaga: Jako miesiące letnie uważa się kwiecień, maj, czerwiec, lipiec, sierpień, wrzesień; pozostałe jako zimowe.

Wyплаты gotówkowe stałym robotnikom dniówkowym uskutecznią się co miesiąc zdołu.

§ 8. W gospodarstwach poniżej 30 ha, jako nieobjętych ustawą z dnia 30 stycznia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 16, poz. 148), na wypadek kalectwa, spowodowanego nieszczęśliwym wypadkiem przy pracy, pracownik korzysta z pełnych świadczeń, przewidzianych w niniejszym orzeczeniu, do czasu polubownego lub sądowego zabezpieczenia praw pracownika, bądź jego rodziny, nie mniej jednak, jak przez pół roku, przyczem za podstawę do obrachunku przyjmuje się minimum dni pracy, ustalone w § 5 niniejszego działu. Postanowienie niniejsze w niczem nie ogranicza praw takiego robotnika, wypływających z przepisów kodeksu cywilnego.

W pozostałych majątkach obowiązują przepisy ustawy z dnia 30 stycznia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 16, poz. 148).

DZIAŁ V. ROBOTNICZY SEZONOWI.

§ 1. Orzeczenie niniejsze obowiązuje z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej strony robotników sezonowych w rolnictwie.

§ 2. Za robotników sezonowych, w znaczeniu niniejszego orzeczenia, uważa się tych robotników, którzy się kontraktowo obowiązują do robót rolnych w sezonie od dnia zakontraktowania ich aż do ukończenia wszystkich robót rolnych, względnie wszystkich wykopków i którzy mieszkają u pracodawcy we wspólnych koszarach, przeznaczonych dla robotników sezonowych.

§ 3. Czas pracy obowiązuje ten sam, jaki jest przewidziany w § 7 działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, wynagrodzenie zaś za nadgodziny ustala się dla kat. I i II robotników sezonowych w wysokości, określonej dla kat. II lub III stałych robotników dniówkowych (§ 5 dz. IV), a dla kat. III robotników sezonowych o 15% więcej, niż dla kat. III robotników dniówkowych.

§ 4. Ordynarję otrzymuje każdy robotnik i robotnica tygodniowo.

Ordynarja składa się: z 15 kg. ziemniaków, 7 litrów mleka zbieranego lub 3½ niezbieranego, z 3½ kg. chleba, z ¼ kg. kaszy, 1 kg. grochu, 1 kg. mąki, z ½ kg. soli.

Wymiana na inny gatunek żywności jest za obopólnym porozumieniem dozwolona. W majątkach, które grochu nie sieją, może być wzamian niego przez pracodawcę wydana kasza lub mąka.

Gotowanie strawy odbywa się na koszt pracodawcy.

§ 5. Poza ordynarją otrzymuje robotnik sezonowy wynagrodzenie gotówkowe:

MIEJSCOWOŚĆ	Płaca dzienna kategorii robotników sezonowych w złotych		
	I kat.	II kat.	III kat.
1. Woj. warszawskie za wyłączeniem powiatów: Radzymiń, Mińsk Mazowiecki, Przasnysz, Maków i Sierpc. Woj. łódzkie oraz powiaty: Będzin i Częstochowa woj. kieleckiego.	1.40	1.80	2.20
2. Woj. kieleckie za wyłączeniem powiatów: Będzin i Częstochowa; Woj. lubelskie za wyłączeniem powiatów: Węgrów, Sokółów, Konstantynów, Biłgoraj, Radzyń, Włodawa, Chełm, Tomaszów, Biłgoraj, oraz powiaty: Radzymiń, Mińsk Mazowiecki, Przasnysz, Maków i Sierpc woj. warszawskiego.	1.30	1.70	2.00
3. Woj. białostockie oraz powiaty: Węgrów, Sokółów, Konstantynów, Biłgoraj, Włodawa, Chełm, Tomaszów, Biłgoraj woj. lubelskiego.	1.10	1.60	1.90

U w a g a: Jako kategorie robotników rozumie się: kategoria I — wszystkie kobiety ponad lat 16 i mężczyźni od lat 16 do 18; kategoria II — mężczyźni od lat 18 do 21; kategoria III — mężczyźni ponad 21 lat, zdolni do wszystkich robót i do kosy.

§ 6. Obowiązują następujące paragrafy działu I, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy: 3, 4, 7, 10, 11, 12, 24, 32 i 8 w punkcie o nawozach sztucznych.

Część II. Województwa: poznańskie i pomorskie.

DZIAŁ I. ORDYNARJUSZE.

§ 1.

Zasady ogólne.

Dział niniejszy dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony pracowników z normalną zdolnością do pracy; fernali, ręczniaków, stróżów i pastuchów.

U w a g a I: Dozorcy rolni z normalną zdolnością do pracy, jak to: polowi, karbowi, włodarze i gumieni, otrzymują wynagrodzenie nie mniejsze, aniżeli fernali.

U w a g a II: Stangretów (forysiów) i t. p. nie uważa się za fernali, o ile pełnią stale obowiązki przy koniach cugowych.

U w a g a III: Inwalidzi, oraz pobierający rentę, podlegają osobnej indywidualnej umowie.

§ 2.

Dział niniejszy obowiązuje na rok. Rok służbowy zaczyna się z dniem 1 kwietnia 1931 r., a kończy się dniami 31 marca 1932 r. Obie strony obowiązują wypowiedzenie indywidualnej umowy pracy przed upływem terminu wygaśnięcia niniejszego orzeczenia, a najpóźniej do 31 grudnia, a o ile dzień 31 grudnia będzie niedzielą — do 30 grudnia 1931 r. włącznie. Niewypowiedzenie umowy o pracę do dnia 31 grudnia 1931 r. włącznie oznacza zawarcie umowy na rok następny. Uchylenie

się przez którąkolwiek ze stron od przyjęcia wypowiedzenia umowy o pracę teje nie przedłuża. Rozwiązanie stosunku służbowego w ciągu roku nastąpić może na zasadzie orzeczenia Komisji Rozjemczych lub też wyroków Sądów Państwowych, działających według obowiązującego prawodawstwa i według kompetencji.

U w a g a: Pracodawcom nie wolno przy końcu roku służbowego wręczyć terminalek (konotalek) pracownikom li tylko z tytułu ich starości i niepełnej zdolności do pracy. Przepis ten jednak dotyczy tylko tych pracowników, którzy przepracowali na dobro pracodawcy lub danego gospodarstwa 25 lat.

§ 3.

Zatargi.

Zatargi wynikłe na tle umowy o pracę pomiędzy pracodawcami i robotnikami, regulują Komisje Rozjemcze, bądź Sady Państwowe według kompetencji, zależnie od ustaw obowiązujących w danych województwach. Do czasu uzyskania właściwego orzeczenia lub wyroku nie wolno:

- 1) pracodawcom wstrzymywać świadczeń,
- 2) pracownikom przerywać pracy.

U w a g a: W wypadkach wyjątkowo ciężkiego przewinienia, przewidzianego Kodeksem Karnym, pracodawca może wstrzymać przed orzeczeniem lub wyrokiem świadczenia w zbożu lub gotówce; w razie jednak usprawiedliwienia robotnika przez Sąd, pracodawca winien wydać zaległe świadczenia wraz z dodatkami miesięcznym w zbożu 1 procent — w gotówce 2 procent.

§ 4.

Indywidualne umowy.

Dział niniejszy stanowi w myśl ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr 71, poz. 686) podstawę przy zawieraniu umów indywidualnych. Indywidualne umowy pracy, zawierające warunki dla pracowników mniej korzystne, niż warunki niniejszego orzeczenia, są nieważne z wyjątkiem specjalnych wypadków, przewidzianych w temże orzeczeniu.

§ 5.

Pracodawcy nie są uprawnieni do samowolnej zmiany świadczeń w naturze na inne. Jeżeli jednak warunki gospodarce wymagają tej zmiany, może ona być dokonana przy bezpośrednim porozumieniu stron, przy pośrednictwie Inspektora Pracy, wreszcie w drodze rozjemczej.

§ 6.

Książka obrachunkowa i kontraktowa.

Pracownik otrzymuje od pracodawcy bezpłatnie książeczkę obrachunkową, zawierającą kontrolę wydanej ordynarji, pensji, potrąceniem składki do Kasy Chorych, ubezpieczenia na starość i niemoc, podatków oraz wszelkich potrąceń, jako też zawierającą spis powierzonych mu inwentarzy. Książeczka winna być podpisana przez pracodawcę lub jego zastępcę. Poza tem wydaje pracodawca robotnikom swego folwarku, na ręce wybranego przez nich przedstawiciela, jeden egzemplarz niniejszego orzeczenia.

U w a g a: Książeczki obrachunkowe, złożone u pracodawcy, nie powinny być dłużej przetrzymywane, niż 10 dni.

§ 7.

Warunki godzenia ordynariusza z zaciężnikami.

Ordynariusz, godzący się z zaciężnikami, zobowiązany jest przetrzymywać ich cały rok kontraktowy, nie chcąc zrywać kontraktu. Wyjątek stanowią: choroba stwierdzona przez lekarza; wstąpienie w związek małżeński, wojskowość i dojdęcie do pełnoletności. Praca innych domowników u innego pracodawcy jest niedozwolona z wyjątkiem terminatorów i takich, których majątek zatrudniać nie chce lub nie może. O ile pracodawca będzie zatrudniał tego rodzaju domowników, podlegają oni niniejszemu orzeczeniu. Pracownika nie wolno zmuszać, ani żądać, aby brał zaciężników nie należących do jego rodziny.

§ 8.

Praca i płaca akordowa.

Stosowanie premjowego i akordowego systemu plac jest dozwolone.

a) Od wybierania ziemniaków.

Zapłata za 55 kg. brutto od wykopanych ziemniaków wynosi 7,5 procent od ceny 50 kg. ziemniaków fabrycznych, która ustali Komisja Polubowna poznańskie i pomorskie, składająca się z delegatów rolniczych organizacji zawodowych, pracodawców i pracowników.

Komisja ta winna się zebrać najpóźniej 15 września roku bieżącego.

Ludziom kontraktem związanym deputatu się nie odciąga, dla ludzi obcych, żadnym kontraktem niezwiązanym, przysługuje ta sama płaca i 1,5 kg. ziemniaków od wybranych 55 kg. brutto. Przy sprężeniu niżej 30 kwintali — z 0,25 hektara uwzględniając cały szlak — 9 procent od ceny ziemniaków. Przy sprężeniu niżej 25 kwintali — 0,25 hektara — 10 procent.

Zbieranie za kartoflarką oplaca się o 50 procent niżej ręcznego kopania ziemniaków.

b) Od marchwi i buraków pastewnych: Kopanie odbywa się na dniówkę lub podług umowy na akord.

c) Od cukrowych buraków: Zapłatę dla robotników kontraktowych bez potrącenia deputatu oraz dla robotników niezwiązanym kontraktem (obcych) ustali ta sama Komisja i w terminie jak wyżej. Robotników obowiązuje kupkowanie liści i przykrycie buraków na 14 cm. ziemią w kopce z 0,125 ha.

Wybieranie buraków za wyrywaczem oplaca się niżej, niż przy ręcznym kopaniu; procent tej niższej ustala Komisja, jak wyżej.

d) Od koszenia łąk, koniczyń i zbóż: Płacę ustala wyżej wspomniana Komisja najpóźniej do dnia 1-go czerwca roku kontraktowego.

Place za prace akordowe ustala Komisja Polubowna zgodnie z szematem lat ubiegłych. Robotnikom przy wszystkich akordach za koszenie potrąca się deputat przewidziany budżetem, a przy kopaniu okopowych deputatu się nie potrąca.

Jeżeli zarobek kosiarza łącznie z ubieraczką nie wynosi przy sieczeniu zarobku dniówkowego, pracodawca płaci całkowity dzienny zarobek.

Przy ustalaniu cen za akordy powyższa Komisja bierze pod uwagę deputat wydawany na Pomorzu.

§ 9.

Czas pracy.

Czas pracy ustala się podług poniższej tabeli, przyczem fernali pracujący końmi mają być zwalniani przed południem o pół godziny wcześniej, aniżeli inne kategorie robotników, o ile praca ich nie jest ściśle związana z pracą innych robotników rolnych.

Miejsce	Początek	Śniadanie	Obiad	Podwieczorek	Koniec	Ilość godzin
Styczeń	1 8—	—	12—1.30	—	4—	6.30
"	16 7.45—	—	12—1.30	—	4.15—	7—
Luty	1 7.30—	—	12—1.30	—	4.30—	7.30
"	16 7—	—	12—1.30	—	5—	8.30
Marzec	1 6.30—	—	12—1.30	—	5.30—	9.30
"	16 6.30—	—	12—1.30	—	6—	10—
Kwiecień	1 6—8.30	12—1.30	4—4.30	6.45—	10.15	
"	16 6—8.30	12—1.30	4—4.30	7.15—	10.45	
Maj	1 6—8.30	12—1.30	4—4.30	7.30—	11—	
Czerwiec	1 6—8.30	12—2—	4—4.30	8—	11—	
Lipiec	1 6—8.30	12—2—	4—4.30	8—	11—	
Sierpień	1 6—8.30	12—2—	4—4.30	8—	11—	
"	16 6—8.30	12—1.30	4—4.30	7.30—	11—	
Wrzesień	1 6—8.30	12—1.30	4—4.30	7—	10.30	
"	16 6—8.30	12—1.30	4—4.30	6.30—	10—	
Październik	1 6.15—	—	12—1.30	—	5.30—	9.45
"	16 6.30—	—	12—1.30	—	5—	9—
Listopad	1 7—	—	12—1.30	—	4.30—	9—
"	16 7.15—	—	12—1.30	—	4—	7.15
Grudzień	1 7.30—	—	12—1.30	—	4—	7—
"	16 8—	—	12—1.30	—	4—	6.30

Za początek pracy rano i po południu uważa się apel, za koniec zejście z pola. O ile pole łączy dalej niż 2 km. od podwórza, robotnika należy zwolnić z pracy o 10 minut wcześniej w stosunku do każdego 1 km. powyżej 2.

W razie pilnej potrzeby powyższy podział rozpoczęcia i końca pracy oraz przerw jedzeniowych może być zmieniony przez pracodawcę, jednakże tylko w ten sposób, by ogólna ilość godzin pozostała ta sama.

Na żądanie pracodawcy w razie pilnej potrzeby pracownicy są obowiązani do pracy poza wyżej określonym czasem, lecz za osobnym wynagrodzeniem, po cenach za godzinę o 50 procent wyższych według budżetu. Do robotników pobierających wynagrodzenie za roboty, wykonane poza unormowanym wyżej czasem pracy, nie zalicza się pastuchów, stróżów nocnych i dozorców, o ile wykonywane przez nich roboty nie przekraczają zakresu ich zwykłych obowiązków.

Samowolne opuszczenie roboty podczas godzin pracy, jak i samowolne spóźnianie się do pracy jest niedopuszczalne i powoduje potrącenia w stosunku procentowym, jak przy nadgodzinach.

§ 10.

Oprzet inwentarza.

Oprzet inwentarza odbywa się poza godzinami pracy bez specjalnej dopłaty. Wstawianie do oprzetu inwentarza oraz naszykowanie wozów i narzędzi powinno mieć miejsce nie wcześniej, niż na 2 godziny przed rozpoczęciem pracy.

Obrok, siano i t. p. pokarm dla inwentarza ma być przygotowany uprzednio w godzinach pracy w miejscach na to przeznaczonych. Kolejne sypianie przy inwentarzu w nocy i dyżury w dniu świątecznym obowiązują wszystkich fernali i ręczniaków bez specjalnej dopłaty.

Pastuch jest wolny od pracy co trzeci dzień świąteczny (niedziela i święta) i na ten czas, jak

również w razie jego choroby, zostaje zastąpiony przez innych wyznaczonych w tym celu pracowników.

Ręczniacy obowiązują się w razie zapotrzebowania stawić się w zastępstwie fernali i pasterzy za odszkodowaniem w wysokości różnicy pełnych zarobków ręczniaka w stosunku do fernala.

W razie zastępowania pasterza tylko w niedziele i święta otrzymuje ręczniak wynagrodzenie w wysokości pełnego budżetu dziennego, o ile to nie jest dzień jego normalnego dyżuru.

Do pielęgnowania cherego inwentarza poza gołębiami pracy winien pracownik stawić się za osobnym wynagrodzeniem. Wynagrodzenie nie należy się, o ile zostanie stwierdzone, że choroba zwierzęcia została spowodowana przez pracownika.

Sianie nawozów sztucznych.

Do siania nawozów sztucznych pracodawca daje pracownikowi worek i dopłaca od 1 ha 25 groszy, prócz tego przy sianiu nawozów sztucznych gryszy, a zwłaszcza azotniaku, wapna, nie mogą być zatrudnione kobiety; pracownicy używani do siania azotniaku i wapna mają otrzymywać ochraniacze na oczy i odpowiednie ubranie.

Przemysł rolny.

Robotnicy zatrudnieni przejściowo w przemyśle rolnym otrzymują za ten czas wynagrodzenie fernala.

§ 11.

Stróże nocni.

Wynagrodzenie stróżów reguluje § 18. Praca stróżów rozpoczyna się wieczorem z odejściem fernali z podwórza, a kończy się rano z przyściem fernali na podwórzu. Poza tem winni stróże pełni służbę w podwórzu w czasie przerwy obiadowej. Gdzie niema zwyczaju stróżowania w czasie przerwy obiadowej, tam można zatrudniać stróża (poza stróżowaniem) dziennie 3 godziny i to w czasie od 1 kwietnia do 30 września włącznie.

W majątkach, gdzie stróże otrzymywali na czas warty zimowej kózki dworskiej, zwyczaj ten pozostaje nadal. Tam, gdzie kózka dworskiego niema, zaleca się go wprowadzić, a gdzie się trzyma owce, dostarczenie kózki jest obowiązkowe.

§ 12.

Praca w dni świąteczne.

Praca w dni świąteczne może być wykonywana li tylko za obopólną zgodą i za wynagrodzeniem, które wynosi 100 procent więcej od budżetu odnośnej kategorii; w gorzelniach i krochmalniach, na żądanie pracodawcy, praca odbywa się zgodnie z ustawą sejmową z dnia 18 grudnia 1919 r. (Dz. U. R. P., 1920 r., Nr. 2, poz. 7) i również po cenach o 100 procent wyższych od dziennego zarobku.

Jako dni świąteczne uważa się następujące: 1) wszystkie niedziele, 2) 1 stycznia, Nowy Rok, 3) 6 stycznia, Trzech Króli, 4) 2 lutego, Matki Boskiej Gromniczej, 5) 2 święto Wielkonoce, 6) 3 maja, Święto Narodowe, 7) Wniebowstąpienie, 8) Zielone Świątki, 9) Boże Ciało, 10) 29 czerwca, św. Potra i Pawła, 11) 15 sierpnia, Wniebowzięcie, 12) 1 listopada, Wszystkich Świętych, 13) 8 grudnia, Niepokalane Poczęcie, 14) święta Bożego Narodzenia.

§ 13.

Wyjątkowa przerwa pracy.

W dni ulewne i wyjątkowej niepogody roboty w polu wykonywane być nie powinny.

§ 14.

Stosunek wzajemny.

Pracodawców oraz ich zastępców obowiązują grzeszne traktowanie pracownika i ścisłe przestrzeganie warunków umowy, a zwłaszcza regularne wypłacanie świadczeń i plac, przewidzianych umową.

Pracowników obowiązują grzesność wobec pracodawcy i ich zastępców, ścisłe przestrzeganie zawartych umów, pilne i sumienne spełnianie obowiązków, dążność do największej wydajności pracy i stosowanie się do wszystkich zarządzeń pracodawcy lub jego zastępcy, odnoszących się do wykonania obowiązków służbowych, oraz przestrzeganie wszystkich przepisów porządkowych w obrębie folwarku, jak też dbałe i staranne obchodzenie się z powierzonym sobie inwentarzem żywym i martwym.

§ 15.

Warunki wynagrodzenia.

Zgodnie z § 18 niniejszego orzeczenia, ordynariusze pobierają płace gotówkowe miesięcznie zdolu.

Wypłata pensji winna nastąpić nie później, jak 7-go następnego miesiąca.

§ 16.

Ordynariusz wydaje się miesięcznie i to w pierwszych dwóch tygodniach każdego miesiąca.

W razie niemożności wydania należnej ordynarii w tym terminie, ustalenie terminu ma na-

stąpić w drodze bezpośredniego porozumienia stron przy pośrednictwie Inspektora Pracy lub też w drodze rozjemczej.

Zboże wydawane na ordynariusz musi być zdrowe i dobrze oczyszczone w gatunku, jaki posiada majątek.

§ 17.

Skład ordynarii: 10,5 kwintala żyta, 3 kwintale jęczmienia, 1,5 kwintala pszenicy, 1 kwintal grochu.

Tam, gdzie groch się sprząta, musi być wydawany w naturze. Gdzie się grochu i pszenicy w dostatecznej ilości nie sprząta, otrzymuje deputant ½ kwintala grochu, a resztę w gotówce podobną cenę gieldowych, ¼ kwintala pszenicy, a resztę w życie z dopłatą różnicy cen pszenicy w dzień wypłaty; pracodawca może zamiast deplat w gotówce wydać odpowiednią ilość żyta.

Robotnicy, którzy w ciągu roku kontraktowego ożenił się, mogą być gożdeni na ordynariusz w zbożu w ilości 15 kwintali.

Potrącenia mogą nastąpić w ilości żyta lub jęczmienia, w naturze i przewidzianych w tabeli. W wypadkach wspólnego mieszkania robotnika z rodziną, pobierająca już cały opał, otrzymuje od do końca roku służbowego połowę opału, resztę deputatu bez zmiany.

§ 18.

a) Województwo Poznańskie.

Pensję i ordynariusz na rok 1931/32 ustala się, jak następuje:

a) pensji rocznej zł 138 dla ręczniaków; zł 162 dla stróżów, skotarzy, oprzątaczy i połowych; zł 180 dla fernali, pracujących stale kołmi, oraz

b) ordynariusz 16 kwintali obowiązuje w województwie poznańskim wszystkie powiaty z wyjątkiem ostrzeszowskiego, odolanowskiego i międzychodzkiego, w których obowiązuje 15,5 kwintala ordynariusz i pensja, jak wyżej.

Uwaga: W majątkach powiatów inowrocławskiego i strzeleckiego, które w roku 1923/24 wydawały 16,5 kwintali ordynariusz, w roku 1931/32 ordynariusz wynosić będzie 16,5 kwintali.

b) Województwo Pomorskie.

Pensję i ordynariusz na rok 1931/32 ustala się, jak następuje:

a) pensji rocznej zł 138 dla ręczniaków; zł 162 dla stróżów, skotarzy, oprzątaczy i wartowników; zł 180 dla fernali, pracujących stale kołmi, oraz

b) ordynariusz 16 kwintali obowiązuje w województwie pomorskim wszystkie powiaty, oprócz powiatu działdowskiego i części powiatu brodnickiego po lewej stronie rzeki Drwęcy, w których ordynariusz wynosi 15,5 kwintala, a pensja, jak wyżej.

Oprzątacze żonaci otrzymują ponadto od każdego odsadzonego prosięcia 10 groszy, a od sprzedaży dorosłej sztuki 50 gr.

Uwaga I: W powiatach wejherowskim, kartuskim, puckim, kościerskim, chojnickim i tucholskim, za obopólną pisemną umową, zmian zboża mogą być wydawane świadczenia, nie przewidziane niniejszym orzeczeniem, jak trzymanie gęsi, owiec, dzierżawienie roli, wydawanie siana i t. p.; zastrzega się jednak, że najmniej 14 kwintali winny być wydawane w zbożu. O ile robotnicy z wyżej wymienionych świadczeń nie korzystają, otrzymają ordynariusz przewidzianą powyżej.

Uwaga II: W powiatach gniewskim i tczewskim obowiązuje dla wszystkich kategorii ordynariuszy, ręczniaków, fernali, stróżów i t. p. ordynariusz w życie o 1½ kwintala więcej, a w powiecie starogardzkim o 1 kwintal rocznie więcej.

W Województwach Poznańskim i Pomorskiem:

Za obopólnym porozumieniem, do 2 kwintali żyta lub jęczmienia może być wypłacone w gotówce łącznie z pensją. Zamiast 50 kg. grochu i 50 kg. pszenicy, może pracodawca wydać równoważnik w cukrze, licząc cenę grochu i pszenicy według notowań giełdy w Poznaniu, a cukier według ceny detalicznej.

§ 19.

Praca i płaca kobiet.

Żony pracowników nie mogą być zatrudniane do pracy. Dojenie krów i inne roboty odbywają się na zasadzie osobnej umowy. Jednakże żony pracowników zaleca się, by z dobrej woli w czasie pilnych prac, o ile stosunki rodzinne na to pozwalają, uczęszczały do pracy.

Czas pracy trwa zależnie od każdorazowej obopólnej umowy.

Jako wynagrodzenie pobierać będzie żona pracownika: 25 groszy za przepracowaną godzinę.

§ 20.

Ziemniaki i ziemia pod ziemniaki.

a) Województwo Poznańskie.

Deputatnicy dostają 30 kwintali zdrowych i suchych ziemniaków.

Ziemniaki nieharfowane, wydane wprost z pola od ręki podczas wykopki, liczy się ¼ hektolitra kg.

Ziemniaki harfowane lub z kopca liczy się na wagę.

Roli uprawionej pod ziemniaki otrzymuje deputatnik 25 arów, w tem przynajmniej 12½ arów ogrodu nawozonego pełną miarą w 2. roku, w roku zaś o rok. Poza tem otrzymuje 4 ary roli pod kapusznik.

Połowa roli powinna być wydana przy początku sezonu sadzenia, druga zaś najpóźniej w połowie czasu sadzenia ziemniaków na polach pracodawcy.

25 arów przy dobrowolnej lub jakąkolwiek przyczyną spowodowanej zamianie roli na ziemniaki równa się 30 kwintalom ziemniaków i odwrotnie.

Rola pod len 3 ary nie jest obowiązująca i podlega obopólnej umowie. Co do ogrodów i rozsadników przy domach, zostawia się dawniejsze lokalne zwyczaje.

b) Województwo Pomorskie.

W Województwie Pomorskiem deputatnicy otrzymują 37½ arów roli uprawionej, namierzonych i obrobionych kołmi. Obróka ręczna kartofli należy do deputatników. Połowę roli pod kartofle wydaje się na początku, zaś drugą część w połowie sadzenia ziemniaków na polach pracodawcy. Wszelkie ziemie powinny być obrobione najpóźniej do 30 maja. Oprócz powyższej roli otrzymuje deputatnik 15 kwintali kartofli suchych i zdrowych, które za obopólnym porozumieniem mogą być zamienione na 12½ arów ziemi pod kartofle. Tam, gdzie ogrody są stale odgraniczone od siebie, pozostają w dotychczasowym stanie, z tem jednakże, że o ile ogród jest większy od 12½ arów, różnicę odlicza się od roli. Dalej otrzymuje deputatnik kapusznik, wielkości 3 ary.

Ogródków bezpośrednich przy domach, t. zw. rozsadników, nie wlicza się w rolę. Rola pod len 3 ary nie jest obowiązująca i podlega obopólnej umowie.

§ 21.

Utrzymanie inwentarza.

a) Województwo Poznańskie.

Każdy deputatnik ma prawo trzymania jednej krowy, a przy trzecim zaciętniku — dwóch krów.

Pracodawca daje latem utrzymanie dla każdej krowy, objętej kontraktem, na wystarczającym pastwisku pod dozorem odpowiedniego pasterza. W razie braku wystarczającego pastwiska, należy wydać odpowiednią ilość zielonej paszy. Na zimę wydaje się na każdą kontraktowaną krowę 15 kwintali buraków pastewnych lub brukwi, lub za obopólną zgodą 4 ary uprawionej i nadającej się pod okopowce oraz słomę jarzą i sieczkę na paszę.

Gdzie niema pastwiska, ani zielonej paszy, wydaje się inną. W powiatach, gdzie było w zwyczaj wydawanie siana, zwyczaj ten pozostaje nadal.

Deputatnik, który umówił się, że nie będzie trzymać krowy lub o ile krowa mu padła, a odszkodowania mu nie przyznano, pobiera 2 litry mleka tłustego i 3 litry mleka odłuszczonego. Gdzie mleka dać nie można, płaci pracodawca za 2 litry mleka pełnego i 3 litry mleka odłuszczonego taką cenę, jaką płaci najbliższa mleczarnia producentowi, lub wynagrodzenie, przewidziane w budżecie w każdym kwartale.

W majątkach, gdzie istnieje dotychczas zwyczaj trzymania więcej, niż jednej krowy, zwyczaj ten pozostaje nadal. Kto nie ma krowy, może trzymać dwie kozy dojki i 2 kozłeta na tych samych warunkach. W razie, jeżeli deputatnik umówił się, że będzie trzymać jedną kozę i jedno kozłę, otrzymywać on będzie jako ekwiwalent: 1 litr mleka pełnego i 1,5 litra mleka odłuszczonego oraz połowę pastewnych buraków, względnie roli.

Ściółkę dostarcza pracodawca w tej ilości i gatunku, jak dla inwentarza dominującego. Nawóz należy do pracodawcy.

b) Województwo Pomorskie.

Każdy deputatnik ma prawo trzymać krowę, a przy trzech zaciętnikach — dwie krowy. Gdyby na trzeciego zaciętnika w myśl umowy deputatnik nie trzymał krowy, otrzymuje 1 litr mleka pełnego i 1 litr mleka odłuszczonego dziennie.

Pracodawca zobowiązany jest dla każdej krowy wydzielić wystarczającą paszę, a gdyby pastwisko nie było odpowiednie, stosowną ilość paszy na każdą krowę, a mianowicie: w zimie 15 kwintali buraków pastewnych lub brukwi, słomy (paszy) i sieczki. Siano o ile możności wydawać się będzie podług lokalnych stosunków, jak dotychczas.

Tam, gdzie brak pastwiska i zielonej paszy, wydaje się 7,5 kg. kiszonych liści, lub 7,5 kg. kiszonych wytlóków, albo ½ kg. suchych wytlóków, albo wreszcie 15 litrów wywaru na sztukę dziennie z wystarczającą ilością sieczki.

Gdzie zimową porą wydaje się paszę w postaci liści, wywaru lub wytloków, tam odpada stosowna ilość ściłki lub brukwi.

Okopowizny, które wydają się w ziemi na każdą krowę, można za obopólną zgodą zmienić na 4 ary roli, zdolnej pod okopowiznę. Słomę na podściółkę pod krowy i do użytku domowego daje się podług potrzeby. Nawóz należy do pracodawcy.

Prawo trzymania przychówku służy tym, którym dotychczas było dozwolone. Jeżeli deputatnik umówił się, że nie będzie trzymać krowy lub jeżeli krowa padła, a odszkodowania za nią mu nie przyznano, otrzymuje dziennie 2 litry mleka tustego i 2 litry mleka odciągarego, albo w miejsce tegoż — gdyby udzielone być nie mogło — cenę mleka, jaką producent dostaje.

Dla Województwa Poznańskiego i Pomorskiego.

Ordynariusze, którzy utrzymują kontraktowo tylko jedną krowę, otrzymują w okresie suchego stania krowy 90 litrów pełnego mleka rocznie.

W majątkach, które mleka na sprzedaż nie posiadają, wzmian mleka może być wypłacany równoważnik w gotówce podług cen miejscowych.

U w a g a I: Jako okres zimowy uważa się czas od spędzenia krow z pastwiska do wypędzenia tychże na pastwiska.

U w a g a II: Do paszy, wydawanej w postaci okopowych dla krow, nie może mieć pretensji nowoprowadzony pracownik w początku roku służbowego, natomiast odchodzącemu w końcu roku służbowego pracownikowi nie może być ta pasza potrącona.

§ 22.

Pracownik ma prawo trzymać dowolną ilość trzody chlewnej w granicach istniejącego pomieszczenia w chlewach czeladnich. Trzymanie kur jest dozwolone. Trzymanie gęsi, kaczek, gołębi, królików i t. p. zależy od obopólnej umowy.

U w a g a: Ponadto w województwie pomorskim w majątkach, w których dotychczas był zwyczaj trzymania owiec, pozostaje nadal, o ile w niej był używany jako ekwiwalent za zniżkę deputatu.

§ 23.

Opał.

Jako normę opału ustanawia się: 35 kwintali węgla, z wyjątkiem miálu, pospółki i grysiku, pod warunkiem, że dozwolona jest następująca wymiana:

1 metr sześcienny szczapów twardego drzewa = 3 kwintal węgla.

1 metr sześcienny szczapów miękkiego drzewa = 2,5 kwintal węgla.

1 metr sześcienny wałków 7—12 cm. grub. mięk. drzewa = 2 kwintal węgla.

1 metr sześcienny wałków 7—12 cm. grub. tward. drzewa = 2,5 kwintal węgla.

Wałki ponad 12 cm. uważa się za szczapy.

1 metr sześcienny pieńków łupanych = 1,5 kwintala węgla.

1 metr sześcienny pieńków z głową = 2 kwintal węgla.

1 kupka gałęzi II kl. 2 x 2, 2,5 = 2 kwintal węgla.

1000 cegiełek torfu prasowanego = 3,5 kwintal węgla.

1000 cegiełek torfu nieprasowanego = 2,5 kwintal węgla.

1 kwintal normalnie suchego torfu prasow. = 1/2 kwintala węgla.

1,5 kwintala niernorm. such. torfu niepras. = 3/4 kwintala węgla.

Co do drzewa, to pracownik powinien otrzymać 6 m³ szczapów lub wałków. W majątkach, gdzie drzewa szczapowego w dostatecznej ilości dostać nie można, wydaje się co najmniej 4 m³ szczapowego drzewa lub wałków i co najmniej 10 kwintali węgla i reszta opału wedle powyższej tabeli.

Gałęzie wydawać można do 31 lipca włącznie. Chrustu nie zalicza się do gałęzi.

U w a g a I: O ile pomiędzy pracodawcą a pracownikiem wynikną na podstawie jakości torfu nieporozumienia, mogą delegować terytorjalne organizacje po jednym przedstawicielu, celem rozstrzygnięcia sporu. Opał wydaje się co pół roku, a co najmniej na kwartał zgóry.

U w a g a II: Do drzew twardych zalicza się: dąb, buk, grab, akacje, klon, wiaz, modrzew, brzoza i olsza.

§ 24.

Mieszkanie.

Mieszkanie pracownika musi składać się co najmniej z jednej izby z podłoga drewnianą, oraz komory.

Izby winny być wytylnokowane, a co najmniej dokładnie wylepione, ze szczelnymi drzwiami i oknami na zawiasach.

W oknach mają być całe szyby; w razie stłuczenia szyby, pracownik jest obowiązany wstawić ją w ciągu dwóch tygodni. Wapna do bielzenia dostarcza pracodawca dwa razy do roku w ogólnej ilości 15 kg. na mieszkanie. Podłogi mają być położone.

Piece mają być doprowadzone do porządku przed 1 listopada 1931 r. Mieszkania mają być ze szczelnym dachem; tam, gdzie dachy są popsułe, muszą być naprawione w ciągu miesięcy letnich. W majątkach, gdzie woda zacieka do piwnic i mieszkań pracownikó, winny być one zabezpieczone w ciągu lata od wody napływowej.

Pracodawcy winni dbać, aby otoczenie mieszkań pracownikó było higieniczne. Obowiązuje wybrukowanie dostępu do studzien, oraz zastąpienie zgnitych cembryz nowymi, lub też zapewnienie pracownikom w inny sposób zdrowej i czystej wody do picia.

Zbiorniki na nawóz nie mogą znajdować się w bliższej odległości, aniżeli 20 metrów od mieszkań służbowych. Pracownicy mają składać nawóz ze swoich chlewów w przeznaczonym na to miejscu. W pobliżu mieszkań mają znajdować się zasłonięte ustępy w dostatecznej ilości, które pracownicy obowiązani są utrzymać w porządku i czystości. Gdzie jest odpowiednie pomieszczenie w dotychczasowych budynkach, jak również przy mieszaniach nowobudowanych, powinna być urządzona łazienka.

W innych majątkach, o ile tylko istnieje możliwość, pracodawcy są obowiązani do urządzenia kąpieli.

Żądane jest, aby pracodawcy, mający w folwarku elektryczność, wprowadzali ją do mieszkań pracownikó. Koszta prądu płaci pracownik.

Pracownicy są obowiązani utrzymywać mieszkanie w porządku; trzymanie inwentarza w mieszkaniu jest stanowczo wzbronione.

Sublokatorów nie wolno przyjmować bez zgody pracodawcy, któremu przy godzeniu ma być zameldowany skład rodziny pracownika.

§ 25.

Pomieszczenie dla inwentarza, okopowych i opału.

Pracownik otrzymuje pomieszczenie w ziemniaki, pomieszczenie dla bydła we wspólniej czeladniej oraz lub w specjalnie przeznaczonym na to budynku, oraz pomieszczenie dla dwóch sztuk trzody chlewnej i pomieszczenie na opał.

Słomę do sienników, przykrywania ziemniaków i podściółkę wydaje się w miarę możliwości i potrzeby.

§ 26.

Wdowy i emeryci.

Wdowy i emeryci, oraz wdowy z małoletniemi dziećmi otrzymują zapomogę w naturaljach wedle umowy, ustanowionej przez obszar dworski lub Wydział Powiatowy.

Wdowy z jednym zacięźnikiem otrzymują co najmniej jedną-czwartą część deputatu rzeźniaka.

Wdowy z dwoma zacięźnikami otrzymują jedną-trzecią część deputatu.

Wdowy, które chodzą do pracy w myśl § 19, oraz posyłają stały zaciąg do pracy, mają prawo trzymania krowy na warunkach § 21. W razie nietrzymania krowy, upadają wszelkie odszkodowania. Jeżeli wdowa ma trzech zacięźników, z których jeden odpowiada warunkom IV kategorii zacięźników, pobiera tenże deputat i zasługi rzeźniaka. Osobne świadczenia dla wdowy w takim razie upadają.

Dalsi zacięźnicy pobierają deputat i dniówkę odnośnej kategorii zacięźników.

Ochronki.

Zakładanie ochronek w poszczególnych majątkach zaleca się.

§ 27.

Urlopy.

Pracownik otrzymuje w przeciągu roku 10 dni urlopu w dni nieświętne bez potrącenia świadczeń i pensji. Wybór dni urlopu odbywa się w porozumieniu z pracodawcą, z wyjątkiem wyjazdów, spowodowanych piśmiennem wezwaniem Związków zawodowych. W tych bowiem wypadkach winien zgodzić się na zaproponowany dzień urlopu dla jednego robotnika danej majętności tego samego dnia.

W czasie pilnych robót, jak zasiewy, żniwa, sianokosy i kopanie — urlopy mogą być udzielone w wypadkach tylko wyjątkowo pilnych. Wyjazdy wskutek wezwania urzędów państwowych nie są wliczane do urlopów. O ile pracodawca zgadza się na łączne dwa lub trzy dni urlopu, które obejmują jedno święto, dzień ten liczy się za dzień urlopu. Poza tem od odchodzącemu robotnikowi należy się 6 dni wolnych na wyszukanie pracy.

§ 28.

Strawne.

Pracownikowi, wyslanemu w drogę, należy się tytułem strawnego za całą dobę 2,50 zł, za obiad 1,20 zł, za kolację 80 groszy.

Opóźnienie posiłku o 2 godziny nie pociąga za sobą wypłaty strawnego. W drodze godziny pracy nie obowiązują.

§ 29.

Furmanki.

Pracownicy otrzymują:

1. zbitową furmankę do jednego z najbliższych młynów i z młyna;
 2. do zwózki w dniu powszednie swoich produktów rolnych, wyprodukowanych w tymże folwarku;
 3. po kśledza, z chrztem, słuham i porządem.
- Deputatnikowi, jadacemu wyslaną w interesie pracownikó furmanką w dni powszednie, czy też świąteczne, nie należy się żadne dodatkowe wynagrodzenie, jak też za kielcine wyjazdy w dni świąteczne do koszenia. Wyjazdy noszące wyraźny charakter wyjazdów prywatnych pracodawco poza godzinami pracy, winny być wynagrodzane, jako praca poza godzinami służbowymi, a więc o 50 procent, a w dni świąteczne o 100 procent wyżej.

U w a g a: Pracownikowi, jadacemu po lekarza lub akuszerkę poza czasem pracy, zwraca pracodawca 20 procent sumy, uzyskanej od Kasy Chorych za furmankę. Pracodawca daje raz na miesiąc (w niedzielę i święta) siaram i siłomnym ludziami wóz zbierowy do koszenia i z powrotem ponad odległość 3 km., lecz tylko na główne nabożenstwo.

§ 30.

Obowiązek pracodawców względem Państwowych Urzędów Pośrednictwa Pracy.

Wszyscy pracodawcy obowiązani są zawiadomić do dnia 15 marca 1932 r. odnośnie Urzędy Pośrednictwa Pracy, zarówno o każdym wypowiedzeniu miejsca robotnikowi rolnemu, jako też o każdym wolnym miejscu.

DZIAŁ II. DOZORCY, RZEMIESLNICZY I WYKwalifikowani PRACOWNICY.

§ 1.

Dział niniejszy dotyczy z jednej strony wszystkich pracownikó rolnych, z drugiej zaś strony kowali, stelmachó, stolarzy, slusarzy, mechaników, szoferó folwarcznych, ogrodników, chmielarzy, rybakó i t. p. stałych pracownikó, kwalifikowanych robotnikó, zatrudnionych w gospodarstwach rolnych.

§ 2.

Obowiązują następujące §§ działu I, części II-ej niniejszego orzeczenia, ustalające o warunkach pracy i płacy dla ordynariuszy: 2, 3, 5, 6, 7, 9, 12, 14, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29 i 30, oraz 2-gi ustęp § 15.

§§ 9 i 12 działu I części II niniejszego orzeczenia, ustalające warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, nie tyczą się ogrodników, chmielarzy, rybakó i t. p. pracownikó, charakter zajęcia których powoduje konieczność wykonywania pewnych czynności poza ustalonym czasem pracy dziennej.

§ 3.

§ 2. działu I, części II niniejszego orzeczenia, ustalające warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, obowiązują z wyjątkiem terminu rozpoznania roku służbowego, który to termin uzależnia się od istniejących zwyczajó, stosownie do danego fachu, nie dotyczy jednak kowali, stelmachó i włodarzy.

U w a g a: Dla kowali, stelmachó i włodarzy kończy się rok służbowy w roku 1931, z terminem zastrzeżonym w indywidualnej umowie. Nowa zawarta umowa nie może przekraczać terminu dnia 31 marca 1932 r.

§ 4.

a) Województwo Poznańskie.

Włodarze i stangrecci, oraz kwalifikowani owczarze otrzymują ordynaryj według obopólnej umowy, pensję zaś roczną, równającą się nie mniej, jak 198 zł.

Poza tem kwalifikowani owczarze otrzymują 2 braki za zwrotek skóry. Tantieme daje się następująco: od sprzedanej sztuki 0,75 zł. od ubowanego (odsadzonego) jaźnacza 0,50 zł. od barana sprzedanego do chowu 2 zł. i od dorosłych owiec za każde 50 sztuk 1/2 kg. wełny.

Kowale i kolężnicy z egzaminem mistrza, albo też czeladnika z co najmniej 10-letnią praktyką, wliczając 3 lata nauki, otrzymują minimum, t. j. miesięcznie zł 20 pensji.

Za używanie własnych narzędzi — kwartalnie 10 zł. Pilońki dostarcza pracodawca bezpłatnie, również świadczy kowale, które stanowią własność pracodawcy.

Deputat powstaje, jak dotychczas, jednakże nie mniej, jak 20 kwintali zboża. W miejscu woszczin, gdzie w roku 1919 rzemieślnicy trzymali 2 krowy, zwyczaj ten pozostaje nadal.

W razie nietrzymania drugiej krowy, pobiera rzemieślnik kwotę odszkodowania, jakie w tym wypadku przysługuje ordynariuszowi, mającemu trzech zacięźników, lecz tylko wliczając, gdy przez cały rok drugiej krowy nie trzyma.

Murarze, stolarze i ogrodnicy pobierają za usługi i ordynaryj podług obopólnej umowy, jednakże nie mniej, jak dotychczas. Płace uczniów nor-

muje się na podstawie płacy i deputatu dla zaciężników.

Pobory dla czeladników pozostawia się do obopólnej umowy, lub unormowania na zasadzie płacy powiatowo-miejskiej.

Wynagrodzenie za obsługiwane maszyn przy młóceniu i orce pozostawia się obopólnemu porozumieniu.

b) Województwo Pomorskie.

W Województwie Pomorskim kowale, kołodzieje, cieśle, murarze i siodlarze, którzy złożyli egzamin i mają 5-letnią praktykę za sobą, otrzymują zapłatę w gotówce łącznie z odszkodowaniem za użycie własnych narzędzi z 30 miesięcznie, a w powiatach gniewskim i tczewskim otrzymują ponadto rocznie o 1 kwintal żyta, a w powiecie starogardzkim o ½ kwintala żyta w ordynarji więcej; deputat dla rzemieślników wynosi 16,5 kwintali zboża.

Pilniki dostarcza pracodawca, jako też i świdarki dla kowali, które stanowią własność pracodawcy.

Dozorcy rolni, jako to: wóldarze i karbowi otrzymują ordynarję jak rzemieślnicy, a pensję co najmniej o 25 procent wyższą od pensji ordynarjusza.

Uczniowie otrzymują deputat i gotówkę podług lat, jak zaciężnicy. Pobory czeladników pozostawia się do unormowania na zasadzie płacy powiatowo - miejskiej, lub według obopólnej umowy.

Kwalifikowani owczarze i żonaci pomocnicy otrzymują ordynarję nie mniejszą, jak ręcniacy. Wynagrodzenie w gotówce wynosi 216 zł rocznie. Tantjema od sprzedaży podlega obopólnej umowie, wynosi jednak nie mniej, niż 1 procent ceny sprzedaży. Określenie tantjemi od odchowanego jagnięcia i innych pozostawia się indywidualnej umowie.

Wynagrodzenie roczne ogrodników nie może być inne, jak przeciętne roczne wynagrodzenie rzemieślników z dodatkiem tantjemi według obopólnej umowy. Uczniowie ogrodnicy otrzymują wynagrodzenie tak w naturze, jak i w gotówce odpowiedniej kategorii szarwarków (zaciężników).

Pasterze otrzymują pensję z 162 i deputat, jak formalne i od każdego cielęcia, odchowanego do 10 tygodni 25 groszy, od sprzedaży dorosłej sztuki z 1,00.

DZIAŁ III. CHAŁUPNICY.

§ 1.

a) Województwo Poznańskie.

Chałupnicy, którzy obowiązują się kontraktem na cały rok, licząc rok 300 dni roboczych, otrzymują rocznie deputat

- 4 kwintale żyta,
- 1 kwintal jęczmienia,
- ½ kwintala pszenicy,
- ½ kwintala grochu,
- ½ hektara roli pod ziemniaki,

na tych samych warunkach, co ordynarjusz danego majątku, z tem zastrzeżeniem, że wzamian za ¼ hektara roli można dać 30 kwintali ziemniaków. Dalej otrzymuje chałupnik 2 wolne furmanki do zwiezienia opału w odległości 10 km. Jeżeli niema możliwości nabycia drzewa w odległości 10 km., uwzględnia się furmanki od rana do wieczora z wyjątkiem czasu zasiewów i żniw. Zaleca się pracodawcom, którzy sprzedają torf lub drzewo, by przy sprzedaży uwzględniali w pierwszej mierze chałupników.

Dzienna zapłata wynosi w miesiącach zimowych 1,75 zł, w miesiącach letnich 3,00 zł. Dziewczęta i chłopcy chałupników otrzymują deputat jak zaciężnicy odnośnej kategorii, a zapłatę w gotówce o 10 groszy więcej. Za obopólną umową deputat można policzyć na gotówkę.

b) Województwo Pomorskie.

Wolnym robotnikiem jest ten, który się wyraźnie jako taki na cały rok do pracy godził i który nie zajmuje mieszkania u pracodawcy.

Żonaci i nieżonaci parobcy ponad lat 21, zdolni do wszelkiej pracy, t. j. do kosy — otrzymują za każdy dzień pracy prócz gotówki:

- 2 kg. żyta,
- ½ kg. jęczmienia,
- ½ kg. pszenicy,
- ½ kg. grochu — oraz rocznie:
- 18 kwintali węgla,
- 6 kwintali słomy,
- 15 kwintali kartofli i

¾ hektara roli na tych samych warunkach, jak ordynarjusz danego majątku, z tem zastrzeżeniem, że z ¼ hektara roli można dać 30 kwintali kartofli. Wszelka obróbka rolna i zwiezienie świadczeń należy do pracodawcy.

Dzienna zapłata wynosi w miesiącach zimowych z 1,20, a w miesiącach letnich — z 2,10. Dziewczęta i chłopcy wolnego robotnika otrzymują deputat, jak zaciężnicy odnośnej kategorii, a zapłatę w gotówce o 10 groszy więcej; za obopólną umową deputat przeliczyć na gotówkę.

§ 2.

W Województwach Poznańskim i Pomorskiem chałupnik lub wolny robotnik, zgodzony na

cały rok, mieszkający w służbowym mieszkaniu i mający krowę na dworskiej oborze na tych samych warunkach, co ordynarjusz, otrzymuje mniej roli pod ziemniaki o ¼ hektara, w czem wartość mieszkania ustala się na 10 arów.

Uwaga I: Pracodawcy winni zatrudniać chałupników (robotników wolnych), ci zaś mają obowiązek przychodzenia do pracy przez cały rok. Wyjątki od tej reguły są dozwolone za poprzednim porozumieniem się z pracodawcą.

Uwaga II: Prócz powyższego obowiązują następujące paragrafy działu I części II niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynarjuszy: 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 12, 13, 14, 27 i 28.

DZIAŁ IV. ZACIEŻNICY.

[§ 7 działu I części II niniejszego orzeczenia ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynarjuszy].

§ 1.

Zasady ogólne.

Dział niniejszy dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony wszystkich zaciężników.

§ 2.

Obowiązują następujące paragrafy działu I części II niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynarjuszy: 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10 (jedynie o nawozach sztucznych), 12, 13 i 14.

§ 3.

Na żądanie pracodawcy w razie pilnej potrzeby pracownicy są obowiązani do pracy poza czasem, określonym w § 9 działu I części II niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynarjuszy, lecz za osobnym wynagrodzeniem po cenach za godzinę o 50 procent wyższych od normalnego wynagrodzenia tak w naturaljach, jak w gotówce. Samowolne opuszczenie roboty podczas godzin pracy, jak i samowolne spóźnianie się do pracy jest niedopuszczalne i powoduje potrącenia w stosunku procentowym, jak przy nadgodzinach. Praca w dni świąteczne może być wykonana li tylko za obopólną zgodą i za wynagrodzeniem po cenach o 100 procent wyższych od normalnego wynagrodzenia tak w naturaljach, jak w gotówce.

§ 4.

Indywidualne umowy zawiera pracodawca bezpośrednio z zaciężnikami, lub też, o ile idzie o małoletnich, poniżej lat 21, z ich prawnym opiekunem. Z chwilą zawarcia takiej umowy, pracodawca jest obowiązany dać stałe codzienne zatrudnienie, a pracownik uczęszczać do pracy. Jeżeli pracodawca nie dostarczy zaciężnikowi pracy, winien mu zapłacić zarówno w gotówce, jak i w naturaljach, jak za dzień przepracowany. Pracodawca nie jest zobowiązany dostarczyć pracy w dni ulewne i wyjątkowej niepogody. Pracownikowi zaś za te dni nie potrąca się deputatu i wlicza się je do obowiązkowych 300 dni pracy. Jeżeli pracownik opuści pewną ilość dni z powyżej oznaczonego minimum, nie będąc chorym, pracodawca za każdy dzień niestawienia się, nie wyda mu żadnych świadczeń i ponadto potrąci mu dzienną płacę.

Jeżeli pracownik nie może stawić się do pracy, winien w przeddzień uprzedzić o tem pracodawcę. O ile otrzyma zgodę pracodawcy, to w tym wypadku deputatu się nie potrąca. Ci zaciężnicy, którzy zawarli indywidualną umowę z pracodawcą, pracować mogą poza folwarkiem jedynie za zgodą pracodawcy. Zaciężnik zgodzony według pewnej kategorii plac z początkiem roku służbowego pozostaje w tej kategorii do końca roku służbowego bez względu na przekroczenie odnośnego wieku.

Klasyfikacje i wynagrodzenie gotówkowe zaciężników.

a) Województwo Poznańskie.

Kategoria I a, dziewczęta i chłopcy od 14 — 15 lat — według obopólnej umowy.

Kategoria I b, dziewczęta i chłopcy od 15 — 16 lat — w miesiącach letnich z 0,90, w miesiącach zimowych groszy 50 dziennie.

Kategoria II a, dziewczęta i chłopcy od 16 — 18 lat — w miesiącach letnich z 1,40 — w miesiącach zimowych z 0,80 dziennie.

Kategoria II b, dziewczęta ponad 18 lat — w miesiącach letnich z 1,60, w miesiącach zimowych z 1,00 dziennie.

Kategoria III, chłopcy od 18 — 21 lat — w miesiącach letnich z 2,00, w miesiącach zimowych z 1,20 dziennie.

Kategoria IV, chłopcy ponad 21 lat, zdolni do wszelkiej pracy i kosy, w miesiącach letnich 2,50 zł, a w miesiącach zimowych 1,50 zł dziennie.

Uwaga I: Za miesiące letnie uważa się: kwiecień, maj, czerwiec, lipiec, sierpień, wrzesień, pozostałe miesiące jako zimowe.

Uwaga II: Powyższa klasyfikacja i wynagrodzenie stosuje się do wszystkich robotników fizycznie normalnie rozwiniętych.

Uwaga III: Chłopcy, zatrudnieni jako formalne, dostają dodatek 1 kwintal żyta w stosunku rocznym i zapłatę gotówkową co najmniej kategorii III zaciągu. W niedzielę i święta za odpasanie koni otrzymują połowę płacy gotówkowej dziennej, za dyżur całodzienny całkowitą dniówkę.

Wynagrodzenie w naturaljach.

Deputat dla chłopców i dziewcząt wszystkich kategorii wynosi 3 kwintale żyta, 10 kwintali ziemniaków i 1 m³ szezapów.

Zamianie skutecznie się według norm § 23 działu I części II niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynarjuszy.

Uwaga I: Ordynarjusz, trzymający trzech zaciężników, ma prawo trzymania drugiej krowy. O ile umówił się bez drugiej krowy, dostaje 15 kwintali buraków, lub 4 ary roli pod warzywami. W razie gdy zaciężnik porzuci pracę, ordynarjusz w ciągu 6-ciu tygodni winien skasować drugą krowę; w wypadkach śmierci, kalectwa, ożenku i wojskowości przedłuża się powyższy termin do 3-ch miesięcy.

Uwaga II: O ile pracodawca na trzymania krowy przy trzecim zaciężniku z jakichkolwiek bądź powodów nie zezwala, lub zwyczaj trzymania nie istnieje, płaci pracodawca odszkodowanie budżetem przewidziane i to w ratach miesięcznych.

Uwaga III: Trzeci i każdy następny zaciężnik otrzyma ½ kwintala pszenicy rocznie poza deputatem; tam, gdzie niema w dostatecznej ilości pszenicy, ½ kwintala żyta.

b) Województwo Pomorskie.

Kat. I a, dziewczęta i chłopcy od 14 do 15 lat — według obopólnej umowy.

Kat. I b, dziewczęta i chłopcy od 15 do 16 lat — w miesiącach letnich 60 gr., w miesiącach zimowych 40 groszy dziennie.

Kat. II a, dziewczęta i chłopcy od 16 do 18 — w miesiącach letnich 90 gr., w miesiącach zimowych 60 groszy dziennie.

Kat. II b, dziewczęta ponad 18 lat — w miesiącach letnich z 1,20, w miesiącach zimowych 75 groszy dziennie.

Kat. III, chłopcy od 18 do 21 lat — w miesiącach letnich 1,50 zł, w miesiącach zimowych 1 zł dziennie.

Kat. IV, chłopcy ponad 21 lat, zdolni do wszelkiej pracy i do kosy, w miesiącach letnich 2,00 zł, w miesiącach zimowych 1,20 zł dziennie.

Uwaga I, II i III tak samo, jak dla Województwa Poznańskiego odnośnego ustępu.

Wynagrodzenie w naturaljach.

Zaciężnicy otrzymują następujący deputat w stosunku rocznym za 300 dni roboczych:

od 14 — 16 lat:

- 3 kwintale żyta,
- 1 kwintal jęczmienia,
- ½ kwintala grochu,
- 15 kwintali kartofli lub 0,125 ha roli,
- 2½ kwintala węgla,

ponad 16 lat:

- 4 kwintale żyta,
- 1 kwintal jęczmienia,
- ½ kwintala pszenicy,
- ½ kwintala grochu,
- 15 kwintali ziemniaków lub 0,125 ha roli,
- 2½ kwintala węgla.

Uwaga I: W majątkach, które nie sieją grochu i pszenicy, całą ilość zboża wydaje się w życie.

Uwaga II: Ordynarjusz, trzymający trzech zaciężników, ma prawo trzymania drugiej krowy. O ile się umówił bez drugiej krowy, dostaje 1 litr mleka pełnego i 1 litr mleka odciąganego dziennie za wszystkie dni robocze zaciężnika. W razie, gdy trzeci zaciężnik porzuci pracę, ordynarjusz w przeciągu 6 tygodni winien skasować drugą krowę. W wypadkach śmierci, kalectwa, ożenku i wojskowości przedłuża się powyższy termin do 3 miesięcy.

Uwaga III: Jak uwaga II dla Województwa Poznańskiego odnośnego ustępu.

§ 6.

Wynagrodzenie dla dojarek.

Jako zapłatę za udój pobierać będą:

a) dziewczęta dziennie 1 procent od ceny sprzedaży w najbliższej mleczarni ilości mleka wydojonego, prócz tego 1 litr mleka dziennie, lub jego ekwiwalent po tej samej cenie;

b) kobiety dziennie 2 procent od ceny sprzedaży w najbliższej mleczarni ilości mleka wydojonego, prócz tego 1 litr mleka dziennie lub jego ekwiwalent po tej samej cenie.

Czas udójów wyznacza pracodawca.

Dojarka jest obowiązana doć bez przerwy cały miesiąc.

Dziewieczny ponad 16 lat mogą być zatrudnione przy doju, o ile są odpowiednio siłne.

DZIAŁ V. ROBOTNICY SEZONOWI.

§ 1.

Dział niniejszy dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony robotników sezonowych.

§ 2.

Jako robotników sezonowych uważa się tych pracowników, którzy się zobowiązują kontraktowo do robót rolnych w sezonie od dnia ich zakontraktowania aż do ukończenia wszystkich robót rolnych, względnie wszystkich wykopków i kłó-

rzy mieszkają u pracodawców we wspólnych koszarach dla sezonowych (dla miejscowych robotników sezonowych, patrz § 11). Za obopólną indywidualną umową można robotników i robotnice sezonowe zatrudniać przez całą zimę. Zwolnienie robotnika może nastąpić tylko za poprzedniemi 14-dniowem wypowiedzeniem.

Czas pracy.

§ 3.

Czas pracy obowiązują ten sam, jaki jest przewidziany w § 9 działu I części II niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy.

Wynagrodzenie i książki zarobkowe.

§ 4.

Zarobki wypłaca się robotnikom sezonowym co miesiąc przez pracodawcę lub przez upoważnionego do tego, urzędnika. Zastaw (kaucja) odciąga się w pierwszych trzech miesiącach od każdej wypłaty w wysokości $\frac{1}{4}$ przypadającego zarobku gotówkowego.

Pracodawca jest zobowiązany dostarczyć każdemu robotnikowi książeczkę zarobkową, w której zapisuje wszystkie wypłacone lub zatrzymane pieniądze. Książeczka zarobkowa winna być przynajmniej na 1 dzień przed każdą wypłatą oddosnemu robotnikowi doręczona.

Klasyfikacja i zarobek gotówkowy robotników miejscowych i zamiejscowych.

§ 5.

Zarobek dzienny (oprócz deputatu) wynosić będzie:

Kategoria I — dziewczęta i chłopcy od lat 16 do 18 — w czasie od 15.IV. do 1.X. — 1,50 zł, w październiku — 1,20 zł dziennie.

Kategoria II — dziewczęta ponad lat 18 — w czasie od 15.IV. do 1.X. — 1,70 zł, w październiku 1,40 zł dziennie.

Kategoria III — chłopcy od lat 16 do 21, wykonujący wszelką pracę męską — w czasie od 15.IV. do 1.X. — 2,10 zł, w październiku — 1,70 zł dziennie.

Kategoria IV — robotnicy (mężczyźni ponad 21 lat), zdolni do wszelkiej pracy męskiej i kosy w czasie od 15.IV. do 1.X. — 2,60 zł, w październiku 2,00 zł — dziennie.

Za każdy nieprzepracowany dzień odciąga się wysokość świadczeń w deputacie.

Deputat robotników pozamiejscowych.

§ 6.

Ordynarję otrzymuje każdy robotnik i robotnica tygodniowo:

- 15 kg. ziemniaków,
- 7 litrów mleka zbieranego lub 3,5 litra niezbranego,
- 3,5 kg. chleba,
- $\frac{1}{2}$ kg. kaszy,
- 1 kg. grochu,
- 1 kg. mąki,
- $\frac{1}{2}$ kg. soli.

§ 7.

Wymiana na inny gatunek żywności jest dozwolona za obopólnym porozumieniem.

Pracodawca dostarcza wspólne mieszkanie, oddzielnie według płci, wspólne ognisko do gotowania i prania, wolny opał i światło, dalej inwentarz kuchenny, jak garnki do gotowania, miski do jedzenia, kubki do picia, wiadra do wody, wanienkę do prania i siekiere do rąbania drzewa. Każdy pracownik winien się zaopatrzyć w kołdrę (dere) i siennik.

Gotowanie stawy powierza pracodawca lub tegoż zastępca kobiecie przez niego wyznaczonej, do której również należy uporządkowanie mieszkania i sypialni oraz obieranie potrzebnej ilości ziemniaków, pranie bielizny dla robotników i odbieranie deputatu dla wszystkich.

Odnośna kobieta winna być zwolniona od pracy rolnej. Kucharka pobiera płacę i deputat dziewcząt sezonowych przez wszystkie dni tygodnia, także i za niedziele i święta. Obowiązkiem kucharki jest wystawić na czas jedzenia, by robotnicy punktualnie do pracy mogli stanąć. Do rąbania drzewa na opał dostarcza pracodawca kucharcę w miarę potrzeby odpowiednią pomoc. Na 10 do 20 pracowników przypada 1 kucharka.

U w a g a: Dla województwa pomorskiego: W majątkach, gdzie jest zwyczaj trzymania akordnika, całkowity deputat pobiera akordnik dla wszystkich sezonowców.

Kucharka — a gdzie jest zwyczaj trzymania akordnika, akordnik obowiązany jest kwitować w książeczce deputatowej otrzymujący deputat.

Sprowadzanie robotników.

§ 8.

Koszty podróży do miejsc pracy reguluje Państwowy Urząd Pośrednictwa Pracy odnośnie powiatu z pracodawcą, któremu dostarcza robotników. Robotnicy, którzy przepracowali u jednego pracodawcy cały sezon, otrzymują koszty podróży do miejsc koncentracyjnych od pracodawcy. Robotników miejscowych sezonowych, zamieszkanych w powiecie, odwozi pracodawca furmanką do miejsca zamieszkania.

Odszkodowanie za narzędzia.

§ 9.

Wszelkie narzędzia robocze dostarcza pracodawca bez odszkodowania ze strony robotników. W majątkach, gdzie pracodawca nie daje narzędzi, płaci na osobę i sezon dla chłopców — 12 zł, dla reszty robotników — 7 zł.

Płaca akordowa.

§ 10.

Płace akordowe będą opłacane według zasad działu I części II niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy ordynariuszy.

Przy sprzeczcie okopowizny (ziemiaków, buraków etc.) na akord, wartości deputatu się nie odlicza, natomiast przy sieczeniu na akord odlicza się deputat za każdy dzień pracy akordowej.

Miejscowi robotnicy sezonowi.

§ 11.

Miejscowi robotnicy sezonowi, pochodzący z tegoż województwa i będący na własnym wickie, pobierają płace w gotówce w myśl § 5 niniejszego działu oraz deputat kwartalnie, jak następuje:

- 1 kwintal żyta,
- $\frac{1}{8}$ kwintala pszenicy,
- $\frac{1}{4}$ kwintala jęczmienia,
- $\frac{1}{8}$ kwintala grochu,
- $\frac{3}{25}$ kwintala ziemniaków,
- $\frac{1}{2}$ m² sześciennego drzewa (szczapów).

§ 12.

W razie stwierdzonej przez lekarza choroby robotnik pobiera tylko deputat. Pracownik, który otrzymał zasiłek z Kasy Chorych, obowiązany jest zwrócić pracodawcy wartość deputatu, wydanego za dni choroby, za które otrzymał zasiłek. Jeżeli zasiłek ten podejmowany jest przez pracodawcę, potrąca tenże wartość deputatu jak wyżej, nadwyżkę zaś zwraca robotnikowi. O ile zasiłek nie pokrywa wartości deputatu, oblicza się tylko wysokość odebranego zasiłku. Deputat otrzymuje chory tak długo, jak znajduje się w koszarach danego majątku.

DZIAŁ VI. SZWAJCARZY.

§ 1.

Zasady ogólne.

Za dojarza zawodowego (szwajcara) uważa się tego rodzaju mężczyznę, który pracował jeden rok jako uczeń i trzy lata, jako pomocnik u zawodowego dojarza i posiada odpowiednie zaświadczenie o odbyciu przepisane go czasu nauki i służby w charakterze pomocnika dojarza, podpisane przez zawodowego dojarza, lub dojarzy, u których pracował, oraz poświadczone mu przez pracodawców, u których w czasie nauki i praktyki na dojarza był zatrudniony. Zawodowy dojarz musi się wykazać dokładną znajomością zasad dojenia, żywienia bydła i pielęgnowania go w chorobach oraz wychowu cieląt.

§ 2.

Obowiązki dojarza.

Dojarz i jego ludzie obejmują pilnowanie i opiekę nad powierzonym im bydłem i gospodarką mleczną. Do jego obowiązków należy między innymi odpasanie, dojenie, utrzymanie w czystości bydła oraz czyste i prawidłowe dojenie krów. Dojenie odbywa się dwa do trzech razy dziennie, po ocielaniu obowiązkowo trzy razy dziennie. Zaopatrzenie stajni w wodę, utrzymanie narzędzi stajennych i koryt w czystości, dowóz względnie dostarczanie paszy pozostaje, jak dotychczas (otworzenie zmarzniętych kopców zarządza sam pracodawca). Na żądanie pracodawcy musi nawet codziennie z obory być usunięty i na gnojowiskę zrównany. Tam, gdzie do wywożenia mierzwy dostarczona siła pociągowa, pozostaje ten zwyczaj nadal. Zaleca się dojarzom używać do tego stadnika. Za uszkodzenie obory, niszczenie narzędzi stajennych oraz za stratę, powstałą przez oczywistą winę dojarza, względnie jego ludzi, dojarz odpowiada osobiście. Mleko należy ochłodzić i w dobrze ochłodzonym stanie odstawić do miejsca na ten cel przeznaczonego. Szwajcar (dojarz) jest odpowiedzialny za to, aby mleko odesłane zostało w dobrze ochłodzonym i czystym stanie. Za stratę, powstałą przez kwasienie mleka z winy szwajcara, odpowiada także. Gdzie istnieje zwyczaj centrufugowania mleka, musi to dojarz bezwarunkowo wykonać. Dojarz prowadzi książkę dziennego udoju oraz tablicę co do pogonienia i ocielania krów oraz wydajności mleka pojedynczej krowy. Dojarz utrzymuje w czystości w dobrym stanie naczynie do dojenia, konwie, ewentualnie centrufugi. Jeden dojarz obowiązany jest doić i pielęgnować 20 krów i 15 jałowizny. Dojarz obowiązany jest prawidłowo cielęta poić do 10 tygodni.

§ 3.

Zapiąta.

Dojarz pobiera miesięcznie w gotówce:

- 1) od sztuki krowy dojrzałej, wołu roboczego, stadnika rozplodowego 1,30 zł.
- 2) od sztuki jałowizny powyżej 10 tygodni do dojścia do krowy dojrzałej lub wołu roboczego 90 groszy.

3) za wychowanie zdrowego cielaka do 10 tygodni 80 gr.

4) od każdego udojonego litra mleka 1% od ceny otrzymanej z mleczarni.

5) za sprzedaż bydła:

a) od każdej dużej, zdrowej sztuki 1% conajmniej,

b) od małej sztuki 1% conajmniej.

Jeżeli ilość bydła nie odpowiada stosunkowi 20 krów na 15 jałowizny, winien pracodawca za każdą nadliczbową jałowkę dopłacić dojarzowi 0,65 zł.

Pod kategorię jałowizny podciąga się w tym wypadku także cielęta w wieku do 10 tygodni mimo, że za cielęta te dojarz pobiera już osobną zapłatę.

§ 4.

Dojarz otrzymuje deputat taki sam, jak rzemieślnik z tą różnicą, że ilość ziemniaków oblicza się na 50 kwintali i 12% hektarów roli. Zmianę pozostawia się obopólnemu porozumieniu. Tam, gdzie więcej wydawano, zwyczaj ten pozostaje nadal.

§ 5.

Mieszkanie.

Dojarz (szwajcar) winien otrzymać odpowiednie mieszkanie.

§ 6.

O p a ł.

Opał wydaje się według norm części I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy.

§ 7.

M i e k o.

Dojarz otrzymuje 4 litry mleka tłustego, 2 litry mleka odtłuszczonego dziennie.

§ 8.

Deputat dla pracownikó w.

Pomocnicy, bez różnicy płci, otrzymują deputat zaciężnika ponad 16 lat niezależnie od wieku pomocnika, byle wykonał swoje obowiązki przy udoju i oprzątaniu przepisanych dla dojarzy 20 krów i 15 sztuk jałowizny:

- 1) 4 kwintale żyta,
- 2) 1 kwintal jęczmienia,
- 3) 1/2 kwintala grochu,
- 4) 1/2 kwintala pszenicy,
- 5) 2 1/2 kwintala węgla,
- 6) 15 kwintali ziemniaków, oraz
- 7) 2 litry mleka tłustego dziennie.

§ 9.

U w a g i.

Wszystkie narzędzia, z wyjątkiem widel i łożat, dostarcza pracodawca. Wszelkie inne umowy, zawarte indywidualnie ustnie lub pisemnie, upadają z chwilą wejścia w życie niniejszego orzeczenia. Każdy dojarz ma prawo uczęszczać do kościoła i otrzymuje w roku urlop, tak jak rzemieślnicy.

Zwolinemu dojarzowi przy przeprowadzce daje pracodawca furmankę do najbliższej stacji kolejowej.

Książki kontraktowe wydaje się według zasad działu I części II niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy.

DZIAŁ VII. SŁUŻBA WIEJSKA (GBURSKA) W WOJEWÓDZTWIE POMORSKIM.

Parobcy i dziewczęta, którzy są obowiązani do pracy w polu i stajni, jak również w gospodarstwie domowym, otrzymują prócz wolnego utrzymania, t. j. mieszkania i żywności, wynagrodzenie:

- 1) Chłopcy i dziewczęta od lat 14 do 16 w 6 miesiącach zimowych miesięcznie 15 złotych, a w 6 miesiącach letnich miesięcznie 25 złotych.
- 2) Chłopcy i dziewczęta od lat 16 do 18 zimą miesięcznie 20 złotych, latem miesięcznie 32 złote.
- 3) Dziewczęta ponad lat 18 zimą miesięcznie 25 złotych, latem miesięcznie 40 złotych.
- 4) Parobcy od lat 18 do 21 zimą miesięcznie 30 złotych, latem miesięcznie 45 złotych.
- 5) Parobcy ponad lat 21 zimą miesięcznie 35 złotych, latem miesięcznie 50 złotych.

Dziewczęta, które krów nie doją, otrzymują miesięcznie o 3 złote mniej.

Orzeczenie niniejsze obowiązuje od dnia 1 kwietnia 1931 roku do dnia 31 marca 1932 roku.

Działo się w Warszawie, dnia 30 grudnia 1930 r.

Przedstawiciel Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej:

(—) J. Gnoński.

Przedstawiciel Ministerstwa Rolnictwa:

(—) M. Banaszkiewicz.

Przedstawiciel Ministerstwa Sprawiedliwości:

(—) J. Maciejewski.